

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Τομέας Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

ΠΜΣ «Ευρωπαϊκές & Διεθνείς Σπουδές»

Διπλωματική εργασία

«Η εικόνα της μετανάστευσης στον ελληνικό τύπο»

Επιβλέπων καθηγητής: Αντώνιος Κόντης

Παρασκευή Συργκάνη

A.M.: 29342

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

- 2.1. Θεωρία της πλαισίωσης
- 2.2. Τα «πλαίσια» της μετανάστευσης
- 2.3. Στερεότυπα στα ΜΜΕ
- 2.4. Μεθοδολογική προσέγγιση και δείγμα

3. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- 3.1. Η ιστορία της μετανάστευσης στην Ελλάδα
- 3.2. Μεταναστευτική Πολιτική

4. ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

- 4.1. Ανάλυση υλικού
- 4.2. Κατάταξη δημοσιευμάτων
- 4.3. Η συνολική στάση των εφημερίδων απέναντι στον μετανάστη
  - 4.3.1. Το αρχικό σοκ: Η ειδησεογραφία για τον Ν. 1975/91
  - 4.3.2. Πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης
  - 4.3.3. Η φάση ωρίμανσης της συζήτησης για το μεταναστευτικό
  - 4.3.4. Αντιστροφή κλίματος: επαναφορά της φρασεολογίας της πρώτης δεκαετίας
- 4.4. Η συχνότητα εμφάνισης του μετανάστη στον ελληνικό τύπο
- 4.5. Πλαισίωση του μετανάστη
  - 4.5.1. Ο «Αλβανός εγκληματίας»
  - 4.5.2. Ο «οικονομικός μετανάστης»
  - 4.5.3. Ο «παράνομος λαθρομετανάστης»

5. ΣΥΝΟΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την βοήθεια και τις κατευθύνσεις τους ως προς τη συγγραφή της παρούσας διπλωματικής θα ήθελα να ευχαριστήσω τον αναπληρωτή καθηγητή Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης κ. Αντώνιο Κόντη και την υποψήφια διδάκτορα του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Σοφία Μιχαλάκη.

1. Εισαγωγή

Στην παρούσα μελέτη θα επιχειρηθεί μια ανάλυση του φαινομένου της μετανάστευσης έτσι όπως εμφανίζεται στον ελληνικό τύπο. Το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο θα βασιστεί η μελέτη είναι η «Θεωρία της Πλαισίωσης».

Η δημόσια συζήτηση για τη μετανάστευση στην Ελλάδα εξελίσσεται τα τελευταία είκοσι χρόνια κυρίως μέσα από άρθρα και δημοσιεύματα στον ημερήσιο τύπο. Η ανάλυση του γραπτού λόγου συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση όλων των πτυχών που σχετίζονται με τη μετανάστευση. Θα επιχειρήσουμε ενός είδους αποκωδικοποίησης των μηνυμάτων που λαμβάνει το αναγνωστικό κοινό από τα έντυπα ΜΜΕ, ώστε να κατανοήσουμε καλύτερα πως επηρεάζεται και πως διαμορφώνεται η στάση του κοινού απέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης.

Η απεικόνιση της μετανάστευσης αλλά και των ίδιων των μεταναστών στα ελληνικά ΜΜΕ θεωρείται ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο ζήτημα, το οποίο συχνά, ενώ καλύπτεται από ένα «μανδύα» αποδοχής, στην ουσία υποκρύπτει αμυντικά στερεότυπα και χαρακτηριστικά. Η «αποκάλυψη» αυτών των στοιχείων θα αναδειξεί και την πραγματική εικόνα της μετανάστευσης έτσι όπως επικοινωνείται και κυριαρχεί σήμερα στην ελληνική κοινωνία.

Η μελέτη θα βασιστεί στη «Θεωρία της Πλαισίωσης», ένα ευρέως διαδεδομένο θεωρητικό ρεύμα που αναπτύχθηκε στα τέλη του 20^{ου} αιώνα και συμβάλει στην έρευνα σχετικά με τον ρόλο που διαδραματίζουν τα ΜΜΕ στις σύγχρονες κοινωνίες.

Η Ελλάδα, ενώ για δεκαετίες αποτελούσε χώρα προέλευσης μεταναστών, από το 1990 και έπειτα, χωρίς καμία προετοιμασία, δέχτηκε ένα πρωτόγνωρο και διαρκώς αυξανόμενο κύμα μετανάστευσης προς το εσωτερικό της. Το νέο φαινόμενο δεν θα μπορούσε παρά να απασχολήσει ευρέως τα έντυπα μέσα ενημέρωσης, τα οποία από την αρχή ασχολήθηκαν εκτεταμένα με αυτό το γεγονός και τις επιπτώσεις του στην ελληνική οικονομία και την κοινωνία. Τα ΜΜΕ αποτέλεσαν, κυρίως το πρώτο διάστημα, ίσως τις μοναδικές πηγές άντλησης πληροφοριών σε σχέση με τη μετανάστευση. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90 οι Έλληνες πολίτες δεν ήταν εξοικειωμένοι με το φαινόμενο μαζικής υποδοχής μεταναστών στη χώρα τους. Για να ενημερωθούν και για να

προσεγγίσουν το ζήτημα βασίστηκαν σε σημαντικό βαθμό στις πληροφορίες των εφημερίδων. Γι' αυτό και θεωρούμε κομβικής σημασίας τον ρόλο των ελληνικού τύπου στη διαμόρφωση της εικόνας της μετανάστευσης.

Μέσα από την παρούσα εργασία θα μελετηθεί η κλιμάκωση της κάλυψης του φαινομένου από τον Τύπο κατά τη διάρκεια της τελευταίας 20ετίας και θα επιχειρηθεί η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο απεικονίζονται οι μετανάστες αλλά και το φαινόμενο της μετανάστευσης συνολικά.. Παράλληλα, θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε, με βάση τη «Θεωρία της Πλαισίωσης», τα «πλαίσια» (frames) που χρησιμοποιήθηκαν για την απεικόνιση της μετανάστευσης από έξι καθημερινές πολιτικές εφημερίδες την περίοδο 1991-2011.

Στο πρώτο μέρος γίνεται ανάλυση του θεωρητικού πλαισίου, το οποίο βασίζεται στην «θεωρία της πλαισίωσης» (framing theory) και δίνονται χαρακτηριστικά παραδείγματα εφαρμογής αυτής της θεωρίας σε θέματα που έχουν να κάνουν με την μετανάστευση και τα Μέσα Ενημέρωσης. Στο δεύτερο μέρος γίνεται μια σύντομη ανασκόπηση στην ιστορία της μετανάστευσης στην χώρα μας καθώς και της μεταναστευτικής πολιτικής. Ακολουθούν τα εμπειρικά ευρήματα, τα οποία συνοδεύονται από επεξηγηματικούς πίνακες και διαγράμματα. Στο τρίτο μέρος επιχειρείται μια αποτίμηση και σύνοψη των συμπερασμάτων που προέκυψαν από την έρευνα.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1. Θεωρία της πλαισίωσης

Ο ρόλος του δημοσιογράφου ως γενικού μεσολαβητή μεταξύ του θεάματος του κόσμου και του αποδέκτη του έργου του, του κοινού, έχει αμφισβητηθεί πολλές φορές στο παρελθόν. Η λειτουργία του δημοσιογράφου και η δύναμη του δημοσιογραφικού λόγου συνίσταται στην εκλαΐκευση των μηνυμάτων ώστε να γίνονται κατανοητά από τους περισσότερους. Ο αυξανόμενος όγκος των πληροφοριών ενισχύει το ρόλο του δημοσιογράφου ως μεσολαβητή μεταξύ του κόσμου και των πολιτών. (Wolton, 2005 σ. 253). Αυτός ο τεράστιος όγκος πληροφοριών, που κατακλύζει καθημερινά τα δημοσιογραφικά πρακτορεία ανά τον κόσμο, δημιουργεί την ανάγκη ιεράρχησης, ταξινόμησης, αξιολόγησης και επεξεργασίας των μηνυμάτων που θα παρουσιαστούν τελικά στο κοινό. Ο ρόλος της διαλογής και του τρόπου μετάδοσης της πληροφορίας ανήκει στον δημοσιογράφο. Ο προβληματισμός που ανακύπτει είναι προφανής: ποιος δημοσιογράφος μπορεί να γνωρίζει τι θέλει ή δεν θέλει να μάθει το κοινό; Και με ποιο κριτήριο αποφασίζει εκείνος για λογαριασμό των αναγνωστών;

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 η θεωρία της ημερήσιας διάταξης (agenda setting) ήταν ευρέως διαδεδομένη και βοηθούσε στην μελέτη του ρόλου και της επιρροής των μέσων ενημέρωσης στη διαμόρφωση της θεματολογίας. Η συγκεκριμένη θεωρία υποστήριζε ότι τα MME καθορίζουν ποια θέματα θα παρουσιαστούν στο κοινό και ποια θα αποσιωπηθούν. Οι αναγνώστες και οι τηλεθεατές κατευθύνονται προς την επιλεγμένη θεματολογία από την ημερήσια διάταξη που θέτουν τα μέσα ενημέρωσης και δίνουν έμφαση σε αυτή ενώ ταυτόχρονα αγνοούν άλλες πτυχές της πραγματικότητας. (McCombs, διαθέσιμο ηλεκτρονικά σε http://www.infoamerica.org/documentos_pdf/mccombs01.pdf, 25, 25/5/2011, 22:58). Όπως είχε αναφέρει ο Lippmann στο πρώτο κεφάλαιο του *Public Opinion*, τα μέσα ενημέρωσης προσφέρουν στον αναγνώστη πληροφορίες που προέρχονται από την ευρύτερη δημόσια σφαίρα, η οποία αποτελεί έναν κόσμο πολύ μακρινό για τον μέσο άνθρωπο. (Lippmann, 1922, σ. 29). Ουσιαστικά, αυτό που τονίζει ο Lippmann είναι ότι οι άνθρωποι γνωρίζουν εκείνα τα γεγονότα που έχουν αποφασίσει τα μέσα ενημέρωσης

να τους πουν. Οι προτεραιότητες που θέτουν τα μέσα επηρεάζουν και τις προτεραιότητες και προτιμήσεις των αναγνωστών.

Οι μελετητές της μαζικής επικοινωνίας και της κοινής γνώμης ήδη από τις δεκαετίες του '50 και '60 εξέφραζαν τον έντονο προβληματισμό τους σχετικά με την ικανότητα των πολιτών να κατανοούν ζητήματα που αφορούσαν την δημόσια σφαίρα. Έρευνες που διεξάγονταν στις Η.Π.Α. έδειχναν ότι οι πολίτες είχαν αρκετά συγκεκριμένες απόψεις σχετικά με θέματα κοινωνικής και πολιτικής φύσης. Εκείνη την περίοδο, κατά την μελέτη της κοινής γνώμης, έγιναν και οι πρώτες αναφορές στο φαινόμενο της «πλαisiώσης» και των αποτελεσμάτων που προκαλεί στο κοινό. (Chong και Druckman, 2007 σ. 103-104) Έτσι, εξέλιξη της θεωρίας της ημερήσιας διάταξης αποτέλεσε η θεωρία της πλαisiώσης (framing theory). Η συγκεκριμένη θεωρία χρησιμοποιείται στη μελέτη των μηνυμάτων των ΜΜΕ και ειδικότερα κατά την αναπαράσταση «αδύναμων» πληθυσμιακών ομάδων, όπως είναι π.χ. οι μετανάστες. Σύμφωνα με τη θεωρία της πλαisiώσης, τα «πλαίσια» που χρησιμοποιούν τα μέσα ενημέρωσης επηρεάζονται από τις κυρίαρχες κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις της κοινωνίας μέσα στην οποία δημιουργούνται. Αυτές οι αντιλήψεις, μέσω του «πλαισιωμένου» μηνύματος, επιστρέφουν σε μορφή είδησης ενεργοποιώντας προϋπάρχοντα γνωστικά σχήματα στο μυαλό του κοινού. Πρόκειται για την επιλογή μερικών πτυχών μιας αντιληπτής πραγματικότητας και την ανάδειξή τους μέσα σε ένα κείμενο επικοινωνίας, με τέτοιο τρόπο ώστε να ενισχύεται μια συγκεκριμένη προβληματική, ερμηνεία, ηθική αποτίμηση και/ ή υπόδειξη χειρισμού. Τα «πλαίσια» είναι μεταξύ άλλων «λέξεις- κλειδιά, πάγιες εκφράσεις, στερεότυπες εικόνες, πηγές πληροφόρησης και προτάσεις που προσφέρουν θεματική ενίσχυση σε πεδία γεγονότων και κρίσεων. (Entman, 1993, σ. 52) Σύμφωνα με τον Entman, αυτή η «πλαisiώση» έχει συνεκτικό χαρακτήρα και από μόνη της συγκροτεί ένα ολοκληρωμένο θεωρητικό πλαίσιο. Στην παρούσα έρευνα θα χρησιμοποιήσουμε αυτή τη θεωρία για να αναδείξουμε τον τρόπο με τον οποίο τα μέσα ενημέρωσης παρουσιάζουν κάποιες πτυχές ενός ζητήματος και αποκρύπτουν κάποιες άλλες.

Η ακριβής περιγραφή και αποσαφήνιση της θεωρίας της πλαisiώσης δεν είναι πάντα εύκολη. Αν προσπαθούσαμε να δώσουμε έναν ορισμό θα λέγαμε ότι πρόκειται για τον τρόπο που τα μέσα ενημέρωσης τοποθετούν κάποιο γεγονός εντός ενός κάδρου με στόχο να επικοινωνήσουν ένα συγκεκριμένο μήνυμα. Όπως αναφέρουν οι Gamson και

Modigliani τα γεγονότα αποκτούν νόημα όταν τοποθετηθούν σε ένα «πλαίσιο» που τους δίνει συνοχή, φωτίζοντας κάποιες πτυχές και αγνοώντας κάποιες άλλες. (Gamson και Modigliani, 1987, σ. 157) Οι ίδιοι μελετητές τονίζουν ότι οι άνθρωποι επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό από τα «πλαίσια» που χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ αφού σύμφωνα με αυτά κατανοούν και νοηματοδοτούν τα γεγονότα που τους παρουσιάζονται (Gamson και Modigliani, 1987, σ. 143). Ο Goffman (Goffman, 1974, σε Bryant και Miron, 2004 σ. 693) όρισε τα πλαίσια σαν «ερμηνευτικά σχήματα», σαν κατασκευές που καθοδηγούν τόσο την αναπαράσταση όσο και την πρόσληψη της πραγματικότητας. Κατά τον Goffman, μέσω της πλαισίωσης, το κοινό «εντοπίζει, αντιλαμβάνεται, αναγνωρίζει και κωδικοποιεί έναν φαινομενικά άπειρο αριθμό συγκεκριμένων συμβάντων, προσδιοριζόμενων μέσα στα όριά του».

Οι θεωρητικοί της επικοινωνίας και οι πολιτικοί αναλυτές χρησιμοποιούν τον όρο «πλαίσιο» με δύο τρόπους: Ένα «πλαίσιο στην επικοινωνία» ή στα μίντια αναφέρεται σε λέξεις, εικόνες, φράσεις και τρόπους παρουσίασης που ένας δημοσιογράφος ή ένα δημοσιογραφικό συγκρότημα χρησιμοποιεί όταν παρουσιάζει κάποιο γεγονός ή μια είδηση στο κοινό. Το επιλεγμένο «πλαίσιο» αποκαλύπτει και την οπτική του ομιλητή για το συγκεκριμένο θέμα. (Druckman, 2001, Scheufele, 1999, Gamson και Modigliani, 1987, 1989, σε Chong και Druckman, 2007, σ. 100). Επίσης, σύμφωνα με τον Goffman (Goffman, 1974, σε Bryant και Miron, 2004 σ. 695), υπάρχει και το «ατομικό πλαίσιο» που μπορεί να θεωρηθεί η προσωπική άποψη του ομιλητή που δεν έχει να κάνει με την έμφαση που θέλει να δώσει αλλά με την ατομική αντίληψή του για το θέμα. Ο Iyengar κάνει ακόμη μία διάκριση ανάμεσα σε θεματική και περιπτωσιολογική πλαισίωση. Όπως αναφέρει ο Δεμερτζής, πλαισιώνοντας «θεματικά» την είδηση τα μέσα ενημέρωσης λειτουργούν έτσι ώστε να κατευθύνουν σε ένα συλλογικό καταλογισμό της ευθύνης. Από την άλλη, η περιπτωσιολογική πλαισίωση συμβάλλει στην απόδοση ευθύνης σε ατομικά κίνητρα. (Δεμερτζής, 2002, σ. 373). Η περιπτωσιολογική θέαση του μετανάστη είναι ιδιαίτερα προσφιλής στους δημοσιογράφους, γιατί με την προσωποποιημένη παρουσίαση της είδησης κατορθώνουν να περάσουν ευκολότερα μηνύματα στο κοινό. Η Λαμπροπούλου επισημαίνει ότι σημαντικά κριτήρια κατά την επιλογή των ειδήσεων θεωρούνται οι παραβιάσεις κοινωνικών κανόνων και η προβολή δραστών και θυμάτων. (Λαμπροπούλου, 2000, σ. 420-421)

Χαρακτηριστικό παράδειγμα πλαισίωσης, το οποίο αναφέρουν οι Sniderman και Theriault, είναι το παρακάτω: ένα δείγμα πολιτών ρωτήθηκε εάν ήταν υπέρ ή κατά της διαδήλωσης μιας ομάδας εθνικιστών – ρατσιστών. Την πρώτη φορά η ερώτηση ήταν διατυπωμένη με βάση το πλαίσιο «ελευθερία έκφρασης όλων των πολιτών» ενώ τη δεύτερη φορά τέθηκε το πλαίσιο «κίνδυνος επεισοδίων». Με βάση το πρώτο πλαίσιο 85% των ερωτηθέντων τάχθηκαν υπέρ μιας τέτοιας διαδήλωσης. Στην αναδιατύπωση του ερωτήματος με βάση το πλαίσιο «κίνδυνος επεισοδίων», από το ίδιο δείγμα, μόνο το 45% απάντησε ότι ήταν υπέρ. (Sniderman και Theriault, 2004, σε Chong και Druckman, 2007 σ. 104) Βλέπουμε, λοιπόν, την δύναμη που έχει ένα «πλαίσιο» στην επικοινωνία.

Η συζήτηση γύρω από την «πλαισίωση», όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι αρκετά πολύπλοκη και συχνά οι μελετητές διαφωνούν ως προς τον ορισμό της. Σαν απάντηση στην άποψη του Entman ότι η «πλαισίωση» αποτελεί από μόνη της ένα ολοκληρωμένο θεωρητικό υπόβαθρο, ο D' Angelo έρχεται και αντικρούει αυτό τον ισχυρισμό κάνοντας κριτική στην θεωρία και υποστηρίζοντας ότι η «πλαισίωση» μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο σε συνδυασμό με άλλες θεωρίες. Όπως αναφέρει ο D' Angelo ο πυρήνας της «πλαισίωσης» των ειδήσεων αποτυπώνεται με τη βοήθεια διαφορετικών επιστημών και έχει συνήθως τέσσερις διακριτούς στόχους: α. αναγνώριση των θεματικών ενοτήτων που αποτελούν πλαίσια, β. καθορισμός των προηγούμενων συνθηκών που δημιούργησαν αυτά τα πλαίσια, γ. εξέταση του τρόπου με τον οποίο τα πλαίσια ενεργοποιούν και αλληλεπιδρούν με την πρότερη γνώση του αναγνώστη και αν αλλάζουν την οπτική του για το θέμα, δ. εξέταση του τρόπου που αυτά τα πλαίσια διαμορφώνουν κοινωνικές διαδικασίες, όπως είναι η κοινή γνώμη και οι δημόσιες συζητήσεις για το συγκεκριμένο θέμα. (D' Angelo, 2002, σ. 872-873). Είναι, λοιπόν, εμφανές ότι η «πλαισίωση» δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει αν δεν υποστηριζόταν από στοιχεία ψυχολογίας, κοινωνιολογίας, πολιτικής επιστήμης κ.α. Ο δέκτης του «πλαισιωμένου μηνύματος» επηρεάζεται από πλήθος παραγόντων και αποκωδικοποιεί την είδηση σύμφωνα με την εκπαίδευση, την κουλτούρα, τη θρησκεία, το κοινωνικό περιβάλλον, τις πολιτικές του πεποιθήσεις. Άρα, για να επιλέξει το «πλαίσιο» που θα χρησιμοποιήσει ο δημοσιογράφος λαμβάνει υπόψη όλους αυτούς τους παράγοντες.

Η θεωρία της πλαισίωσης, αναγνωρίζει τη σημασία της διάδρασης ανάμεσα στο μήνυμα και τα ερμηνευτικά σχήματα που προϋπάρχουν στο κοινό, επιβεβαιώνοντας έτσι

τον ενεργό ρόλο του κοινού στην κατανόηση, ερμηνεία και εφαρμογή της πληροφορίας που λαμβάνει, στη διαδικασία διαμόρφωσης γνώμης (Hwang, et al., 2007, σ. 44). Όπως αναφέρει ο Van Gorp όσο πιο βαθιές πολιτισμικές ρίζες έχει η ιδέα στην οποία στηρίζεται ένα «πλαίσιο», τόσο πιο πιθανό είναι να ενεργοποιήσει το σχετικό σχήμα στο μυαλό περισσότερων μελών του κοινού. (Van Gorp, 2007, σ. 69) Ο Goffman παρατηρεί ότι τα «πλαίσια» αποτελούν κεντρικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά θεσμοποιημένα με ποικίλους τρόπους. (Goffman, 1981, σ. 63) Αυτή ακριβώς η θεσμοποίηση των «πλαισίων» τα καθιστά ακόμη πιο «επικίνδυνα» αφού συχνά εμφανίζονται συγκαλυμμένα, ως γεγονότα αυτονόητα και φυσικά.

Ο μονόπλευρος επηρεασμός του κοινού, θα λέγαμε ότι με την εξέλιξη της τεχνολογίας έχει αρχίσει να εκλείπει, αφού το διαδίκτυο και τα social networks, διευρύνοντας την πολυφωνία, έχουν καταστήσει τους δέκτες πιο υποψιασμένους και πιο ενεργούς στη διαδικασία πρόσληψης της πληροφορίας. Η ταχύτητα μετάδοσης αλλά και το μεγάλο γεωγραφικό και πολιτισμικό εύρος των ειδήσεων που δέχεται καθημερινά ο μέσος αναγνώστης δεν αφήνει πολλά περιθώρια για «πλαισιωμένες» πληροφορίες. Το νόημα της πληροφορίας προέρχεται πλέον από τη διαδραστική σχέση του αναγνώστη με το μήνυμα και το μέσο. Τα «πλαίσια» δεν λειτουργούν ανεξάρτητα από τους δέκτες. Προκειμένου να επεξεργαστούν κάθε νέα πληροφορία, τα άτομα εφαρμόζουν ερμηνευτικά σχήματα για να την κατηγοριοποιήσουν και να την ερμηνεύσουν με τέτοιο τρόπο ώστε να προκύπτει νόημα (Goffman, 1974 σ. 24). Οι άνθρωποι ουσιαστικά ανακαλούν δικές τους εμπειρίες, δημιουργούν συνδυασμούς και σχήματα στο μυαλό τους και ανασύρουν από το ασυνείδητό τους εκείνες τις πληροφορίες που θα τους βοηθήσουν να νοηματοδοτήσουν το «πλαισιωμένο μήνυμα». (Entman, 1993 σ. 56). Βέβαια, στον αντίποδα αυτής της άποψης οι Zaller (1992), Kahneman και Tversky (1984) και Iyengar (1991) τονίζουν ότι οι περισσότεροι άνθρωποι δεν είναι πολύ καλά πληροφορημένοι πάνω σε ζητήματα κοινωνικού και πολιτικού ενδιαφέροντος, κι έτσι σε αυτούς τα «πλαίσια» ασκούν ισχυρότερη επιρροή. (σε Entman, 1993, σ. 56).

Ωστόσο, τα μέσα ενημέρωσης βρίσκουν «αντίδοτα» για να μειώσουν τον ενεργητικό ρόλο του κοινού κατά την διαδικασία πρόσληψης της πληροφορίας. Όσο αυξάνεται η διαδραστική σχέση πομπού και δέκτη τόσο πιο ισχυροί γίνονται οι «μηχανισμοί πλαισίωσης». Οι Chong και Druckman έχουν υποστηρίξει ότι η διαρκής

επανάληψη ενός «πλαίσιου» το καθιστά ολοένα και πιο ισχυρό. (Chong και Druckman, 2007, σ. 104) Οι ίδιοι μελετητές ερμηνεύουν τον όρο «ισχυρό πλαίσιο» ως ένα πλαίσιο που προκύπτει από ένα, κατά γενική ομολογία, αξιόπιστο μέσο ενημέρωσης. Ένα μέσο που έχει παγιωθεί ως έγκυρο στη συνείδηση του κοινού. Ο Zaller (Zaller, 1992, σε Chong και Druckman, 2007 σ. 104) αναφέρει ότι το κοινό επηρεάζεται από κάθε πληροφορία η οποία παρουσιάζεται από τα MME με μεγάλη ένταση και συχνότητα.

2.2. Τα «πλαίσια» της μετανάστευσης

Το «πλαίσιο» του παράνομου μετανάστη χρησιμοποιείται συχνά στη συζήτηση για τη μετανάστευση. Οι δημοσιογράφοι αναφέρονται σε «παράνομους μετανάστες» ή «λαθρομετανάστες» σαν να πρόκειται για ουδέτερο όρο. Ωστόσο, το συγκεκριμένο «πλαίσιο» μόνο ουδέτερο δεν μπορεί να θεωρηθεί. Θέτει εξαρχής ένα περίγραμμα για το θέμα επικεντρώνοντας στην παράνομη διέλευση των συνόρων δίχως τα απαραίτητα ταξιδιωτικά έγγραφα. Συνεπώς, η συζήτηση καταλήγει να περιστρέφεται γύρω από την έννοια της νομιμότητας. (Lakoff και Ferguson, διαθέσιμο ηλεκτρονικά: <http://www.cognitivepolicyworks.com/resource-center/rethinking-immigration/the-framing-of-immigration/> 16/4/2011, 12:43) Οι Lakoff και Ferguson συνεχίζουν αναλύοντας την έννοια της νομιμότητας και το «πλαίσιο της παρανομίας» μέσα στο οποίο εντάσσεται ο μετανάστης. Αναφέρουν ότι τα μέσα ενημέρωσης προβάλλοντας τον όρο «παράνομος» εξισώνουν τον μετανάστη με ένα ληστή, ένα δολοφόνο, ένα άτομο κακό, με εγκληματική δραστηριότητα. Την ίδια στιγμή, αποσιωπούνται, για παράδειγμα, οι παρανομίες των εργοδοτών. Άλλωστε, ποιος έχει διαβάσει άρθρο με τίτλο: «Παράνομοι εργοδότες δεν ασφαλίζουν τους μετανάστες υπαλλήλους τους»;

Μια από τις συνήθεις στρατηγικές χειραγώγησης που χρησιμοποιούν τα MME είναι η εμφατικοποίηση κάποιων κοινωνικών ή πολιτιστικών προβλημάτων που δημιουργούνται από μια μερίδα μεταναστών ή μελών μιας μειονότητας. (Van Dijk, 2006, σε Cheng, Igartua, Palacios, Acosta, και Palito, 2010, διαθέσιμο ηλεκτρονικά σε http://web.usal.es/~jigartua/pdfs/Cheng_Igartua_et_al_International_Migration_2010.pdf, 19/4/2011, 21:20) Σύμφωνα με μία χαρακτηριστική διατύπωση: «Ο Τύπος – αλλά και

γενικότερα τα MME – δεν είναι ο καθρέφτης της πραγματικότητας αλλά δομεί ο ίδιος μια άλλη «πραγματικότητα» με στόχο την (υπο)λανθάνουσα πίεση προς τον αναγνώστη να «κατανοήσει» τον κόσμο κατά ένα συγκεκριμένο τρόπο. Το προκατασκευασμένο σχήμα αντίληψης αναπτύσσει την προκατάληψη, αποθαρρύνει την αμεροληψία και αποπροσανατολίζει την κρίση». (Πανούσης, 1991, σε Καρύδης, 1996, σ. 123)

2.3. Στερεότυπα στα MME

Χαρακτηριστικά στερεότυπα: «Οι Αλβανοί είναι κλέφτες», «οι τσιγγάνοι βρώμικοι», «οι άνθρωποι με αναπηρίες αβοήθητοι», «οι Πακιστανοί καθαρίζουν τζάμια στα φανάρια», «δούλεψα σαν μαύρος», «έγινες Φιλιπινέζα». Αυτά είναι μόνο μερικά από τα δεκάδες στερεότυπα που παρουσιάζονται καθημερινά μέσω των έντυπων και ηλεκτρονικών MME. Ο Lippmann (Lippmann, 1962, διαθέσιμο ηλεκτρονικά σε <http://xroads.virginia.edu/~hyper/lippman/ch01.html>, 25/5/2011, 23:12) υπήρξε από τους πρώτους μελετητές που προσπάθησαν να ορίσουν το στερεότυπο. Το αποκάλεσε «εικόνα μέσα στο μυαλό μας». Από την άλλη, αν βιαζόμασταν να κατηγορήσουμε τα MME για την διάδοση των στερεοτυπικών εικόνων θα κάναμε λάθος. Όπως αναφέρει ο Lester (Lester, 1997, διαθέσιμο ηλεκτρονικά σε <http://commfaculty.fullerton.edu/lester/writings/mediastereo.html>, 19/04/2011, 21:32) τα μέσα ενημέρωσης μιλούν με στερεότυπα γιατί και εμείς σκεφτόμαστε σύμφωνα με στερεότυπα. Εφόσον οι εγκέφαλοί μας κατηγοριοποιούν καθετί που βλέπουμε, δεν μπορούμε παρά να παρατηρούμε τα φυσικά χαρακτηριστικά του ενός ατόμου ή του άλλου. Δεν σκεφτόμαστε εκ φύσεως σύμφωνα με στερεότυπα, συνεχίζει ο Lester. Χρησιμοποιούμε τα στερεότυπα για να περιγράψουμε σύντομα ένα άτομο λαμβάνοντας υπόψη τα συλλογικά, παρά τα ατομικά χαρακτηριστικά του. Είναι πιο εύκολο και γρήγορο για ένα φωτορεπόρτερ να φωτογραφίσει έναν οργισμένο Αφρο-Αμερικανό κατά τη διάρκεια μιας διαδήλωσης, από το να σκεφτεί και να γράψει με λεπτομέρειες για τις κοινωνικές ανισότητες που υποβόσκουν και που ευθύνονται για αυτή την οργισμένη συμπεριφορά. Τα στερεότυπα δεν είναι αυθαίρετα. Η βάση τους βρίσκεται στην πραγματικότητα, ωστόσο παρουσιάζεται μόνο μια πλευρά της και αυτό γίνεται συνήθως με τρόπο αρνητικό και υπεραπλουστευμένο. Αυτή η υπεραπλούστευση κάνει τα

στερεότυπα πολύ δυνατά και επικοινωνιακά αποτελεσματικά. Επιτυγχάνουν ευκολότερα τον στόχο τους, που είναι η εγγραφή τους στο συλλογικό ασυνείδητο.

Τα ΜΜΕ συνήθως απεικονίζουν τα μέλη διάφορων κοινωνικών ομάδων εντός συγκεκριμένων κατηγοριών: εγκληματική δραστηριότητα, παραβατική συμπεριφορά, θρησκευτικές πεποιθήσεις κλπ. Με αυτό τον τρόπο τα μέσα ενημέρωσης προωθούν εμμέσως τον στιγματισμό κάποιας κοινωνικής ομάδας, που στη συνέχεια οδηγεί στις διακρίσεις και την περιθωριοποίησή της. (Lester, 1997 διαθέσιμο ηλεκτρονικά, <http://commfaculty.fullerton.edu/lester/writings/mediastereo.html>, 19/04/2011, 21:32). Οι μετανάστες, για παράδειγμα, παρουσιάζονται στερεοτυπικά. Είναι «όλοι αμόρφωτοι, βρώμικοι, κλέφτες». Από την άλλη, οι Βρετανοί πολίτες ασιατικής ή αφρικανικής καταγωγής, συχνά αναφέρονται από τα βρετανικά ΜΜΕ ως «μετανάστες». (Downing και Husband, 2005, σ. 34, 37) Έρευνες που έχουν διεξαχθεί για χρόνια στις Η.Π.Α. έχουν δείξει ότι τα ΜΜΕ είτε δεν απεικονίζουν καθόλου Αфро-Αμερικανούς πολίτες είτε τους απεικονίζουν στερεοτυπικά (Entman και Rojecki, 2000, σε Mendelson, 2006, σ. 18).

Σύμφωνα με τον Καρύδη, οι στερεοτυπικές αντιλήψεις αποθηκεύονται ως γνωστικά σχήματα που αντανακλούν τη λειτουργία της ιδεολογίας μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον και τη «διαφορετικότητα» που αποδίδουμε σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες και που αποτελεί τη βάση για τις κοινωνικές διακρίσεις. Το ενδιαφέρον είναι ότι τα στερεότυπα της κυρίαρχης ιδεολογίας λειτουργούν ως σχήματα ακόμα και για τα άτομα που περιγράφονται αρνητικά και θίγονται από αυτά. Μάλιστα, δεν είναι ασυνήθιστο ο «στιγματισμένος» να εσωτερικεύει το στίγμα και να επιβεβαιώνει με τη δράση του το στερεότυπο. (Καρύδης, 2001, σ. 290)

Γενικά, αυτό που επικρατεί κατά την έκφραση των στερεοτυπικών φράσεων είναι εμφανής διαφοροποίηση του «εμείς» και του «άλλου». Η κυρίαρχη κοινωνικά ομάδα αυτοπροσδιορίζεται ως η θετική συνιστώσα του κοινωνικού συνόλου, αποδίδοντας στον «άλλο» χαρακτηριστικά που τον μειώνουν και τον περιθωριοποιούν. Το στερεότυπο του «άλλου» συνδέεται με την απειλή, το έγκλημα, την παραβατική συμπεριφορά, την φτώχεια κ.ά. Η αρνητική στάση ενός μέλους των «άλλων» στιγματίζει ολόκληρη την κοινωνική ομάδα, στην οποία αποδίδονται τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου ατόμου.

2.4. Μεθοδολογική προσέγγιση και δείγμα

Ουσιαστικά, το φαινόμενο της μετανάστευσης απασχόλησε την Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του '90, περίοδος που ξεκίνησε η αθρόα μεταναστευτική ροή προς το εσωτερικό της. Ωστόσο, μέχρι και σήμερα η συζήτηση γύρω από το θέμα παραμένει πιο επίκαιρη από ποτέ. Η ραγδαία αύξηση των μεταναστευτικών ροών επηρέασε έντονα την ειδησεογραφία των εφημερίδων, οι οποίες σε βάθος χρόνου κάλυπταν με ολοένα και μεγαλύτερη συχνότητα το φαινόμενο της μετανάστευσης και τις προεκτάσεις του. Χαρακτηριστική για την κάλυψη του ζητήματος της μετανάστευσης συνολικά από τα ελληνικά ΜΜΕ είναι η έκθεση του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για το Ρατσισμό και την Ξενοφοβία (EUMC, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia) που δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο του 2002. Μεταξύ άλλων η έκθεση αναφέρει το κύμα «αλβανοφοβίας» που καλλιεργήθηκε από τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης τη δεκαετία του 1990. Στην κατακλείδα της έκθεσης, όπως αυτή παρουσιάστηκε από την στήλη «Ιός» της εφημερίδας «Ελευθεροτυπία» (13/4/2002) αναδύεται μια μάλλον ζοφερή εικόνα.: *«Όχι μόνο είναι διάχυτα τα αρνητικά στερεότυπα για τις μειονότητες και τους μετανάστες, αλλά ακόμα και τα μετριοπαθή και τα προοδευτικά ΜΜΕ αποφεύγουν να στηλιτεύσουν τον ανοιχτά ρατσιστικό λόγο που χρησιμοποιείται συχνά από τους πολιτικούς, τις εφημερίδες και τα κανάλια. (...)*».

Εικόνα Αλβανών την ώρα της σύλληψής τους

Με αφορμή τα παραπάνω, η παρούσα μελέτη θα επιδιώξει την ποιοτική και ποσοτική ανάλυση δείγματος δημοσιευμάτων της τελευταίας εικοσαετίας, έτσι ώστε να διακριβωθεί ο ρόλος των εφημερίδων στην διαδικασία διαμόρφωσης της εικόνας της μετανάστευσης. Το δείγμα μας θα προέρχεται από τις εφημερίδες: Τα Νέα, Ελευθεροτυπία, Ριζοσπάστης, Καθημερινή, Ελεύθερος Τύπος, Απογευματινή. Η επιλογή των συγκεκριμένων εφημερίδων έγινε με βάση τον πολιτικό προσανατολισμό τους ώστε να αντιπροσωπεύονται στο δείγμα οι κυρίαρχες τάσεις του πολιτικού φάσματος. Από τον Ριζοσπάστη - εφημερίδα του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος, την αριστερών αντιλήψεων Ελευθεροτυπία, την κεντροαριστερή εφημερίδα Τα Νέα, μέχρι τη συντηρητική - φιλελεύθερη Καθημερινή, αλλά και τις σαφώς κεντροδεξιών αποκλίσεων εφημερίδες, όπως ο Ελεύθερος Τύπος και η Απογευματινή. Εντός αυτού του χρονικού διαστήματος θα μελετηθεί η ειδησεογραφία γύρω από σημαντικά γεγονότα, όπως η ψήφιση βασικών νομοσχεδίων για τη μετανάστευση (1991, 1998, 2001, 2005, 2007, 2010) καθώς και τα προγράμματα νομιμοποίησης (1^η νομιμοποίηση '96, '97, 2^η νομιμοποίηση '05, '06), θέματα που απασχολούν σε μεγάλο βαθμό τα ΜΜΕ όταν βρίσκονται στην επικαιρότητα και που αποτελούν αφορμή για συνολικότερη κάλυψη πτυχών του φαινομένου. Θα διερευνήσουμε τα βασικά «πλαίσια» και θα ερμηνεύσουμε τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που διαμόρφωσαν την συγκεκριμένη «πλαισίωση» της μετανάστευσης από τις εφημερίδες. Η ανάλυση περιεχομένου θα αποτελέσει το βασικό μας εργαλείο. Σύμφωνα με τον Berelson πρόκειται για την τεχνική που βοηθά στην αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του φανερού περιεχομένου της επικοινωνίας. (Berelson, 1952, σ. 19) Χρησιμοποιείται συχνά στη μελέτη της στερεοτυπικής απεικόνισης μειονοτήτων και καταπιεσμένων ομάδων (Wimmer και Dominick, 1991, σε Hardin et al., 2002 σ. 348), ενώ προϋποθέτει την ύπαρξη μεγάλου δείγματος, ώστε να είναι αντιπροσωπευτικό, τη συγκριτική μελέτη δύο διαφορετικών ομάδων δεδομένων αλλά και την ύπαρξη παρόμοιων μονάδων ανάλυσης. (Bell, 2001, σ. 14).

Σχετικά με την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματός μας, να παρατηρήσουμε ότι το σύνολο των πωληθέντων φύλλων πρωινών (Καθημερινή, Ριζοσπάστης) και απογευματινών εφημερίδων (Τα Νέα, Ελευθεροτυπία, Ελεύθερος Τύπος, Απογευματινή) που επεξεργαστήκαμε, ξεπερνά διαχρονικά το 50% του συνόλου των πωλήσεων. Οπότε,

το κοινό στο οποίο απευθύνονται είναι ευρύ και ως εκ τούτου θεωρούμε ότι τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δημοσιευμάτων τους αποτυπώνουν και την πραγματική αντίληψη του φαινομένου έτσι όπως διαμορφώνεται στην ελληνική κοινωνία. Συγκεκριμένα, το 1991 οι πρωινές εφημερίδες κατείχαν το 84,43% του μεριδίου της ημερήσιας κυκλοφορίας και αντίστοιχα οι απογευματινές το 69,28%. Το 1998 τα ποσοστά διαμορφώθηκαν στο 83,62% και 59,93% αντίστοιχως. Πιο πρόσφατα, το 2007 οι πρωινές κατείχαν το 55,51% και οι απογευματινές το 65,32%. Παρατηρούμε ότι, παρά την διαχρονική πτώση της μέσης ημερήσιας κυκλοφορίας όλων των εφημερίδων, το συγκεκριμένο δείγμα διατηρεί υψηλό ποσοστό μεριδίου επί των πωληθέντων φύλλων. Η μέση ημερήσια κυκλοφορία των υπό εξέταση εφημερίδων για την περίοδο μελέτης 1991-2011 φαίνεται στον πίνακα 1:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Κυκλοφορία εφημερίδων (1991-2010)

Εφημερίδες	Μέση ημερήσια κυκλοφορία (φύλλα)					
	1991	1998	2001	2005	2007	2010
Απογευματινή	67.257	37.460	23.254	18.379	13.985	8.316
Τα Νέα	139.266	95.975	84.586	74.602	64.717	49.722
Ελεύθερος Τύπος	147.526	52.689	36.948	37.649	37.147	16.298
Ελευθεροτυπία	103.173	74.267	79.296	70.344	54.735	33.627
Καθημερινή	34.085	43.232	40.431	46.984	58.638	45.314
Ριζοσπάστης	21.162	11.386	11.599	11.007	9.891	9.240
Σύνολο	543.441	315.009	241.885	233.001	221.793	143.701

Πηγή: Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, http://www.eihea.gr/default_gr.htm

Τα ρεπορτάζ, οι αναλύσεις και τα άρθρα που επιλέχθηκαν για να μελετηθούν έχουν τίτλο και υπότιτλο που αναφέρει ξεκάθαρα ότι ασχολούνται με το θέμα της μετανάστευσης. Συγκεκριμένα, εμφανίζονται στον τίτλο ή τον υπότιτλο συναφείς λέξεις όπως: μετανάστης, μετανάστευση κλπ. Στην συνέχεια έχει καταμετρηθεί το σύνολο του δείγματος (ακριβής αριθμός δημοσιευμάτων). Επίσης αξιολογήθηκε κατά πόσο ήταν

σημαντική η κάλυψη του θέματος (πρωτοσέλιδο, δισέλιδο, μονόστηλο κλπ) Οι αναλυτικοί πίνακες επιχειρούν μια αποτίμηση της συνολικής στάσης των εφημερίδων απέναντι στον μετανάστη και τη μετανάστευση. Ως θετική θεωρείται μια στάση εφόσον το σύνολο των υπό εξέταση δημοσιευμάτων αναφέρει, μεταξύ άλλων, τρόπους βοήθειας και αποκατάστασης των μεταναστών, βελτίωσης ποιότητας ζωής και εργασίας, κοινωνικής εμβάθυνσης, ευκαιρίες απασχόλησης, ασφάλισης, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, συνεισφοράς του μετανάστη στην ελληνική οικονομία. Ουδέτερη θεωρείται η στάση που δεν αναφέρει κανέναν χαρακτηρισμό για το μετανάστη ή στις συνέπειες από τη μετανάστευση για τον ίδιο και για την ελληνική κοινωνία. Ως αρνητική εκλαμβάνεται η στάση που έχει αρνητικά φορτισμένα, ξενοφοβικά και στερεοτυπικά χαρακτηριστικά. (π.χ. λαθρομετανάστης, παράνομος, εγκληματίας κλπ) Επίσης, αρνητική στάση θεωρείται όταν προβάλεται ο μετανάστης την ώρα που βρίσκεται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τον ντόπιο πληθυσμό, π.χ. την ώρα που συλλαμβάνεται, απελαύνεται ή παρουσιάζει οποιαδήποτε άλλη εικόνα που υποδηλώνει μείωση της προσωπικότητάς του.

Τα βασικά ερωτήματα που έχει στόχο να απαντήσει η παρούσα έρευνα είναι τα παρακάτω:

1. Ποια πλαίσια χρησιμοποιήθηκαν από τις συγκεκριμένες εφημερίδες κατά την παρουσίαση θεμάτων που σχετίζονταν με την μετανάστευση και τους μετανάστες;
2. Ποια πλαίσια υπερισχύουν; Είναι θετική, ουδέτερη ή αρνητική η εικόνα του μετανάστη έτσι όπως παρουσιάζεται από τον ελληνικό Τύπο;

3. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1. Η ιστορία της μετανάστευσης στην Ελλάδα

Η δεκαετία του 1990 υπήρξε για την Ελλάδα αφετηρία για μια σειρά από σημαντικές μεταβολές που συντελέστηκαν σε κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό πεδίο. Το γεγονός της μετανάστευσης στην Ελλάδα στα πρώτα του στάδια ήταν ένα ζήτημα που οικοδομήθηκε και κατασκευάστηκε από την υφιστάμενη οικονομική και πολιτική εξουσία με όρους ενός «παροδικού ιστορικού ατυχήματος».¹ (Ελευθερίου, 2009, σ. 269 σε Βαρουξή, Σαρρή, Φραγκίσκου, ΕΚΚΕ)

Ιστορικά η Ελλάδα υπήρξε χώρα εξαγωγής μεταναστών που είχαν κατεύθυνση κυρίως χώρες της Βόρειας Αμερικής και της Βόρειας Ευρώπης αλλά και την Αυστραλία. Για δεκαετίες, εργατικό δυναμικό από την Ελλάδα κατευθυνόταν προς αυτές τις περιοχές με στόχο την βελτίωση του βιωτικού επιπέδου του. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, οι περισσότεροι αλλοδαποί με τους οποίους έρχονταν σε επαφή οι Έλληνες, ήταν κυρίως ευκατάστατοι Ευρωπαίοι τουρίστες. Η εισροή μεταναστών στη χώρα μας αρχίζει ουσιαστικά στα μέσα της δεκαετίας του 1980 ενώ επιτείνεται ποσοτικά και μεταλλάσσεται ποιοτικά μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Μέχρι εκείνη την εποχή η Ελλάδα αποτελούσε χώρα αποστολής μεταναστών και η παραδοσιακή ελληνική μεταναστευτική πολιτική εξαντλούνταν στη διατήρηση των σχέσεων μεταξύ μητρόπολης και διασποράς, με προοπτική πάντοτε την παλιννόστηση. (Μουσούρου, 1991, σ. 176) Σταδιακά, σημειώθηκε μια σημαντική αλλαγή: η Ελλάδα μεταμορφώθηκε σε χώρα υποδοχής αλλοδαπών, οι οποίοι ήταν, ως επί το πλείστον, οικονομικοί μετανάστες από φτωχότερες χώρες.

Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων και το άνοιγμα των συνόρων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, αύξησε ραγδαία το μεταναστευτικό ρεύμα προς τις χώρες της ΕΕ. Στην Ελλάδα κατέφθασε εκείνη την περίοδο μεγάλος αριθμός Ποντίων ομογενών από την πρώην ΕΣΣΔ. Μετά το 1989 πάνω από 70.000 άτομα πέρασαν τα ελληνικά σύνορα ενώ, σε αυτούς προστέθηκαν και περίπου 200.000 ελληνικής

---

¹ Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, 2003.

καταγωγής Βορειοηπειρώτες. Οι Αλβανοί μετανάστες υπολογίζονταν σε μισό εκατομμύριο, αριθμός πολύ μεγαλύτερος από το σύνολο των αλλοδαπών που ζούσαν μέχρι τότε στην Ελλάδα (Γεωργούλας, 2001, σ. 204). Οι περισσότεροι μετανάστες προήλθαν από γειτονικές χώρες. Η συντριπτική πλειοψηφία (57,5%) προέρχεται από την Αλβανία και ακολουθούν οι μετανάστες από Βουλγαρία (35.000) που όμως από το 2007 είναι πολίτες της ΕΕ, Γεωργία (23.000), Ρουμανία (22.000), Ρωσική Ομοσπονδία (17.000), Ουκρανία (14.000), Πακιστάν (11.000) κλπ. (Τριανταφυλλίδου, 2005, σ. 16-17). Σε μια δεκαετία η χώρα γνώρισε ένα πρωτόγνωρο κύμα μετανάστευσης, αφού σύμφωνα με εκτιμήσεις αλλά και τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της απογραφής του 2001 ο αριθμός των μεταναστών αυξήθηκε περίπου κατά πέντε φορές. Το 1991 ο αριθμός των αλλοδαπών που κατοικούσαν στη χώρα ανερχόταν στα 167.276 άτομα, ενώ το 2001 άγγιζε τα 797.093. Οι μετανάστες αποτελούσαν πλέον το 1/10 του πληθυσμού. (Γεωργαράκης, 2009, σ. 36 σε Βαρουξή, Σαρρή, Φραγκίσκου, ΕΚΚΕ)

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 διαπιστώνεται σταδιακά η - μέχρι τότε λανθάνουσα - ξеноφοβία των Ελλήνων, όταν στην χώρα έκαναν αισθητή την παρουσία τους οι δεκάδες χιλιάδες μετανάστες, οι οποίοι αναζητούσαν στέγη και εργασία. Το 1989, σε σχετική δημοσκόπηση, οι Έλληνες πολίτες επιδεικνύουν – εκ του ασφαλούς – εντυπωσιακή ανεκτικότητα στις απόψεις που καταθέτουν σχετικά με την παρουσία και τα δικαιώματα των ξένων στη χώρα. Μόλις τρία χρόνια αργότερα καταλαμβάνουν μία από τις πρώτες θέσεις μεταξύ των λαών της Ε.Ε. που χαρακτηρίζονται για την ξеноφοβική τους στάση και τις αντίστοιχες αντιλήψεις και συμπεριφορές. (EUROSTAT, 1989, 1992 σε Καρύδης, 1996, σ. 121) Άλλες δημοσκοπήσεις εκείνης της εποχής έδειξαν ότι το 38% του ελληνικού πληθυσμού διακατεχόταν από ξеноφοβικές και ρατσιστικές συμπεριφορές και η Ελλάδα είχε την πρωτιά στον ρατσισμό. Δεύτερη η Δανία με ποσοστό 24%, ενώ ο μέσος όρος της Ε.Ε. ήταν 15% (Αλφιέρη, 2000, σ. 5) Βλέπουμε, λοιπόν, ότι το φαινόμενο της μετανάστευσης αρχίζει εκείνη την περίοδο να γίνεται μέρος της ελληνικής πραγματικότητας και να απασχολεί με αρνητικό και φοβικό τρόπο ολοένα και περισσότερο τους πολίτες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Αλλοδαποί που διαμένουν στην Ελλάδα, κατά χώρα προέλευσης
(στοιχεία στρογγυλοποιημένα στην πλησιέστερη χιλιάδα)

Χώρα προέλευσης*	Αριθμός μεταναστών
Σύνολο	762.000
Αναπτυσσόμενες χώρες εκτός Ε.Ε.	
Αλβανία	438.000
Βουλγαρία	35.000
Γεωργία	23.000
Ρουμανία	22.000
Ρωσία	17.000
Ουκρανία	14.000
Πακιστάν	11.000
Αρμενία	8.000
Τουρκία	8.000
Ινδία	7.000
Ιράκ	7.000
Αίγυπτος	7.000
Μολδαβία	6.000
Φιλιππίνες	6.000
Μπανγκλαντές	5.000

Συρία	5.000
Ανεπτυγμένες χώρες εκτός Ε.Ε.	
Αυστραλία	9.000
Καναδάς	6.000
ΗΠΑ	18.000
Χώρες μέλη Ε.Ε. προ 2004	47.000
Ηνωμένο Βασίλειο	13.000
Γερμανία	12.000
Ιταλία	6.000
Γαλλία	5.000
Χώρες μέλη Ε.Ε. μετά το 2004	
Κύπρος	17.000
Πολωνία	13.000

Πηγή: Στοιχεία προσαρμοσμένα από την εθνική απογραφή του 2001, www.statistics.gr, Τριανταφυλλίδου, 2005, σ. 17

3.2. Μεταναστευτική Πολιτική

Αρχικά, η Ελλάδα δεν είχε νομοθετικό πλαίσιο για τον έλεγχο ή τη διαχείριση μεταναστευτικών εισροών. Τα θέματα μετανάστευσης ρυθμιζόνταν από τον απαρχαιωμένο Ν. 4310 του 1929, αναθεωρημένο το 1948, ο οποίος αφορούσε κυρίως θέματα μεταναστευτικών εκροών. (Τριανταφυλλίδου, 2005, σ. 21) Οι ραγδαίες εξελίξεις πάνω στο ζήτημα της μετανάστευσης έφεραν στο προσκήνιο την ανάγκη σχεδιασμού και εφαρμογής αποτελεσματικών πολιτικών που θα ρύθμιζαν την ουσιαστική ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. (Γεωργαράκης, 2009, σ. 37 σε Βαρουξή, Σαρρή, Φραγκίσκου, ΕΚΚΕ).

Στην Ελλάδα, οι πρώτες κρίσιμες θεσμικές τομές στην αντιμετώπιση της μετανάστευσης προήλθαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Για την ορθολογικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου αλλά και την προσέγγιση του κοινοτικού κεκτημένου, η λύση της μηδενικής επιλογής (απόλυτος περιορισμός της μετανάστευσης) την οποία εξέφραζε ο Ν. 1975/1991, άρχισε και στη χώρα μας να δίνει τη θέση της σε μέτρα ελεγχόμενης υποδοχής έως και ένταξης των μεταναστών. Στόχος του Ν. 1975/1991 ήταν

η αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης στο πλαίσιο της εναρμόνισης της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής με αυτήν της ΕΕ με σκοπό την υιοθέτηση και εφαρμογή κοινής πολιτικής στο χώρο Σένγκεν (Πετράκου, 2001, σ. 43). Ακολούθησαν τα προεδρικά διατάγματα 358/1997 και 359/1997 που εγκαινίασαν το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης παράτυπων μεταναστών, που έλαβε χώρα την άνοιξη του 1998. (Τριανταφυλλίδου, 2005, σ. 23). Η πρώτη επίσημη προσπάθεια της ελληνικής πολιτείας να αποτιμήσει το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό της και να προσδώσει μονιμότερο χαρακτήρα στην παρουσία πολλών χιλιάδων αλλοδαπών σε αυτήν έγινε με τη νομιμοποίηση αλλοδαπών βάσει των Π.Δ.. 358/1997 και 359/1997. Ο Ν. 2910/2001 σχετικά με την είσοδο και την παραμονή αλλοδαπών στην Ελλάδα είναι ο επόμενος σημαντικός σταθμός νομοθετικής πολιτικής. Σε γενικές γραμμές, ο νέος νόμος επιχείρησε να θέσει τις βάσεις της «ένταξης» των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία. (Παπαδοπούλου, 2002, διαθέσιμο ηλεκτρονικά, <http://tosyntagma.antsakkoulas.gr/theoria/item.php?id=669>, 26/4/2011, 00:25). Στη συνέχεια ήρθε ο Ν. 3386/2005 και το δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης που είχε διάρκεια από 01/10/2005 – 02/05/2006, ο Ν. 3536/2007 με ονομασία «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων» και ο Ν. 3838/2010 που ρύθμιζε ζητήματα ιθαγένειας και ασύλου.

4. ΕΜΠΕΡΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

4.1. Ανάλυση υλικού

Με βάση τη θεωρία της πλαισίωσης θα γίνει ανάλυση των δημοσιευμάτων των έξι εφημερίδων για το διάστημα 1991-2011. Πρόκειται για το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου εξελίχθηκε το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα και η μελέτη της συγκεκριμένης 20ετίας μπορεί να εξάγει ασφαλέστερα συμπεράσματα ως προς τη διαχρονική αντιμετώπιση του φαινομένου από τον ελληνικό τύπο αλλά και ευρύτερα από την κοινή γνώμη. Η μέθοδος επεξεργασίας των δημοσιευμάτων θα γίνει με τη βοήθεια της ανάλυσης περιεχομένου. Θα επικεντρωθούμε γι' αυτό το λόγο στο περιεχόμενο των εφημερίδων αλλά και στον τρόπο απόδοσης του περιεχομένου τους. Η κλασική θεματική ανάλυση περιεχομένου, μια από τις κυριότερες μεθόδους προσέγγισης της σημασιολογίας του περιεχομένου (Ψύλλα, 2010, σ. 33,35), θα μας βοηθήσει προς αυτή την κατεύθυνση.² Θα επιχειρηθεί ένας συνδυασμός ποιοτικής και ποσοτικής επεξεργασίας των δημοσιευμάτων με στόχο την πληρέστερη κατανόηση όλων των βασικών πτυχών του θέματος. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην ποιοτική ανάλυση καθώς θεωρούμε ότι αποτελεί πιο ασφαλή μέθοδο για την εξαγωγή σαφών συμπερασμάτων. Η ποσοτική έρευνα δύσκολα θα μπορούσε να δώσει ολοκληρωμένα αποτελέσματα σε σχέση με την συνολική εικόνα της μετανάστευσης στον ελληνικό τύπο. Βέβαια, θα πρέπει να επισημάνουμε και τα μειονεκτήματα της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου, η οποία συχνά επηρεάζεται από υποκειμενικούς παράγοντες και από τις προσλαμβάνουσες του ερευνητή.

Για την έρευνα εξετάζονται δημοσιεύματα που αφορούν τα νομοσχέδια για τη μετανάστευση και τα προγράμματα νομιμοποίησης κατά τα έτη 1991, 1998, 2001, 2005, 2007, 2010. Επιλέχθηκε η αρθρογραφία και τα δημοσιεύματα δύο έως πέντε ημερών κατά τη διάρκεια των οποίων εξελισσόταν η συζήτηση γύρω από τα νομοσχέδια ή τις νομιμοποιήσεις. Παράλληλα, έγινε και μια δειγματοληπτική επιλογή δημοσιευμάτων των

---

² Όπως αναφέρει η Ψύλλα (2010, σ. 37), η επιλογή της κλασικής θεματικής ανάλυσης για τη διερεύνηση ενός διαμεσολαβημένου γεγονότος συνιστά την πλέον κατάλληλη μέθοδο, όσον αφορά πρώτον την αρθρογραφία του έντυπου λόγου, δεύτερον ένα αρκετά ογκώδες υλικό και τρίτον όταν στοχεύει ο αναλυτής να προχωρήσει σε συγκριτικά διαβήματα για τη διερεύνηση του συνολικού υλικού του.

ίδιων ετών που αναφέρονταν γενικότερα στους μετανάστες και τη μετανάστευση για να ενισχυθούν τα συμπεράσματα της έρευνας και η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Συγκεκριμένα, έγινε αναζήτηση στο αρχείο της κάθε εφημερίδας για τα παράγωγα της λέξης «μετανάστης» όπως λ.χ.: «λαθρομετανάστης», «μεταναστευτικό» αλλά και λέξεων όπως «πρόσφυγας». Επίσης, αναζητήθηκε η συχνότητα εμφάνισης των εθνικοτήτων: «Αλβανός», «Πακιστανός», «Βούλγαρος» κλπ.

Στόχος της έρευνας θα είναι η εξέταση των «πλαισίων» (frames) εντός των οποίων παρουσιάζονται οι μετανάστες αλλά και το φαινόμενο της μετανάστευσης από τον ελληνικό τύπο διαχρονικά. Είναι «εγκληματίες», «μας παίρνουν τις δουλειές», «χρειάζονται βοήθεια», «είναι αδικημένοι», «ζημιώνουν την ελληνική οικονομία;

4.2. Κατάταξη δημοσιευμάτων

Η κατηγοριοποίηση του περιεχομένου των δημοσιευμάτων γίνεται με βάση το νόημα. Συγκεκριμένα, κατατάσσονται σε θεματικές κατηγορίες όπως: «εθνικότητα π.χ. Αλβανός», «εγκληματικότητα», «μεταναστευτική πολιτική», «οικονομία – εργασία», «ξеноφοβία – ρατσισμός», «λαθρομετανάστευση», «ανθρώπινα δικαιώματα». Στο τέλος της εμπειρικής έρευνας παρατίθενται συγκεντρωτικοί ποσοτικοί πίνακες με βάση τα παραπάνω μορφολογικά χαρακτηριστικά αλλά και με τα συνολικά ευρήματα των υπό εξέταση δημοσιευμάτων. Η παρουσίαση των εφημερίδων θα γίνει σύμφωνα με τον πολιτικό προσανατολισμό τους. Από την κεντροαριστερή εφημερίδα Τα Νέα, την αριστερών αντιλήψεων Ελευθεροτυπία και τον Ριζοσπάστη - εφημερίδα του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος, μέχρι τη συντηρητική - φιλελεύθερη Καθημερινή, και τις σαφώς κεντροδεξιών αποκλίσεων εφημερίδες Ελεύθερος Τύπος και Απογευματινή.

4.3. Η συνολική στάση των εφημερίδων απέναντι στον μετανάστη

Σε αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρηθεί μια διαχρονική αποτίμηση της στάσης των εφημερίδων απέναντι στο μεταναστευτικό ζήτημα. Τα ίδια τα δημοσιεύματα αναδεικνύουν την εικόνα του μετανάστη έτσι όπως διαμορφώθηκε την τελευταία 20ετία.

4.3.1. Το αρχικό σοκ: Η ειδησεογραφία για τον Ν. 1975/91

Η πρώτη δεκαετία κάλυψης του ζητήματος της μετανάστευσης από τις υπό εξέταση εφημερίδες διαφέρει σημαντικά από τη δεύτερη. Μετά τη μαζική άφιξη - Αλβανών κυρίως - μεταναστών στις αρχές της δεκαετίας του '90 κυριάρχησε στο δημόσιο χώρο το αρνητικό στερεότυπο εξίσωσης του «αλλοδαπού» με τον «λαθρομετανάστη» ο οποίος στη συνέχεια ταυτίστηκε με τον «επικίνδυνο εγκληματία» (Καρύδης, 2004, Βούλγαρης, 1995 σε Κουντούρη, 2008, σ. 10). Αυτή η αναπαράσταση του μετανάστη από τα ΜΜΕ θεωρείται κομβικής σημασίας για τη διαμόρφωση των αντιλήψεων της κοινής γνώμης. Όπως επισημαίνει ο Καρύδης «διαπιστώνουμε μία αλματώδη αύξηση στα ποσοστά της αρνητικής για την παρουσία των μεταναστών αντίληψης, η οποία δεν οφείλεται σε αύξηση του μεταναστευτικού πληθυσμού ούτε σε κάποια μεταβολή στην εθνική σύνθεση ή την κοινωνική συμπεριφορά των μεταναστών αλλά προφανώς στην αρνητική πρόσληψη της εικόνας του «ξένου» και την αντίστοιχη κοινωνική του (ανα)παράσταση» (Καρύδης, 1996, σ. 22). Η ενίσχυση, λοιπόν, της αρνητικής δημοσιότητας για τους μετανάστες τα πρώτα χρόνια εισόδου τους στην χώρα, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην αρχική πρόσληψη του φαινομένου από την ελληνική κοινωνία.

Τα δημοσιεύματα στις αρχές της δεκαετίας του '90 είναι περιορισμένα σε αριθμό και έκταση, ενώ εστιάζουν στην παραβατική στάση και εγκληματικότητα των μεταναστών και στα προβλήματα που δημιουργούνται από την ανετοιμότητα της χώρας για διαχείριση της μετανάστευσης. Παρατηρείται αύξηση της κάλυψης μόνο κατά την περίοδο ψήφισης του νομοσχεδίου 1975/1991 για την ελεγχόμενη υποδοχή και ένταξη των μεταναστών. Δίνεται κυρίως έμφαση στην «λαθρομετανάστευση», την οποία ο τότε

υπουργός Δημόσιας Τάξης Θόδωρος Αναγνωστόπουλος χαρακτήρισε ως «πολιτικό και κοινωνικό πρόβλημα». (Τα Νέα, 1-11-1991, σ. 25).

Οι εφημερίδες Τα Νέα και Ελευθεροτυπία καλύπτουν το ζήτημα, συγκριτικά με τις υπόλοιπες υπό εξέταση εφημερίδες, με περισσότερα δημοσιεύματα. Τα κείμενα των Νέων ακροβατούν μεταξύ της αρνητικής και της θετικής θέασης του φαινομένου. Από τη μια μιλούν για τα δικαιώματα των προσφύγων, (*«Σαν πουλιά στην μπόρα. Αλβανοί κρύβονταν πίσω από χιονισμένους θάμνους για να μην συλληφθούν»*, Τα Νέα, 26-1-1991, σ. 55) για ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας και για δουλεμπόριο μεταναστών (Τα Νέα, 8-1-1991, σ. 34 και 9-4-1991, σ. 32, 33) ή για την «οδύσσεια των προσφύγων» (Τα Νέα, 15-6-1991, σ. 20) και από την άλλη χρησιμοποιούν έντονους, αρνητικά φορτισμένους τίτλους όπως: *«Γκέτο στην Ευρώπη από μετανάστες τριτοκοσμικούς»* (Τα Νέα, 25-5-1991, σ. 15), *«400.000 παράνομοι ξένοι»* (Τα Νέα, 6-9-1991, σ. 13), *«Νέα κύματα φυγάδων»* (Τα Νέα, 11-2-1991, σ. 29), *«Ψάχνουν για αλβανική μαφία»* (Τα Νέα, 9-11-1991, σ. 24), *«Ζητάνε και τα ρέστα οι Αλβανοί»* (Τα Νέα, 27-12-1991, σ. 7).

Η Ελευθεροτυπία παρουσιάζει κυρίως τις συνθήκες άφιξης και απέλασης των μεταναστών αλλά και το δουλεμπόριο που γινόταν εκείνη την εποχή στα σύνορα της χώρας. Ο λόγος της είναι ουμανιστικός, ωστόσο, έχει και ιδεολογικά χαρακτηριστικά, εκφράζοντας μία γενικότερη κουλτούρα και στάση της αριστεράς ενάντια στον ρατσισμό. Παρόλα αυτά, ιδιαίτερα σε αυτή την πρώτη περίοδο που εξετάζουμε, στα κείμενα των συντακτών «ξεφεύγουν» εκφράσεις όπως: «λαθρομετανάστες», «Αλβανοί φυγάδες» κλπ .

Ο Ριζοσπάστης εκφέρει έναν, φορτισμένο ιδεολογικά, διεθνιστικό λόγο με επαναλαμβανόμενα κλισέ της κομματικής αργκό. Χρησιμοποιεί τις έννοιες του προλεταριάτου και της ταξικής πάλης αποφεύγοντας επιμελώς τις διακρίσεις σε Έλληνες και ξένους εργάτες και απ' αυτή τη σκοπιά υπερασπίζεται με ισότιμο τρόπο τους μετανάστες. Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα ανθρώπινα δράματα και την εκμετάλλευση των μεταναστών από τους εργοδότες, όχι τόσο από τη σκοπιά του ουμανισμού αλλά από μία «ταξική οπτική» χρησιμοποιώντας καταγγελτικό - αντικυβερνητικό λόγο.

Η Καθημερινή τηρεί μια πιο ουδέτερη στάση και κρατάει αποστάσεις από το φαινόμενο. Σε μικρά μονόστηλα παραθέτει ειδήσεις σχετικά με την εγκληματικότητα κυρίως Αλβανών μεταναστών (*«Ληστεία από Αλβανούς φυγάδες»*, Καθημερινή, 26-9-

1991, σ. 5) ενώ με μεγαλύτερα ρεπορτάζ τονίζει την ανάγκη διαχείρισης του φαινομένου (*«Όνειρο φτωχών η Ελλάδα, Εκρηκτική κατάσταση δημιουργούν οι χιλιάδες των λαθρομεταναστών στο κοινωνικό γίγνεσθαι»*, Καθημερινή, 29-9-1991, σ. 11). Η εφημερίδα αφιερώνει αρκετά ρεπορτάζ και στις θετικές συνέπειες της έλευσης των μεταναστών για την κοινωνία και την οικονομία. (*«Μετανάστες: «νέο αίμα» στην Ευρώπη. Η Γηραιά Ήπειρος μπορεί να λύσει το δημογραφικό πρόβλημα αν τους αποδεχθεί και αφομοιώσει»*, Καθημερινή, 6-10-1991, σ. 26)

Οι εφημερίδες Απογευματινή και Ελεύθερος Τύπος αναφέρουν τα βασικά σημεία που περιλαμβάνει το νομοσχέδιο και δίνουν έμφαση στα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από το πρώτο κύμα μεταναστών που εισήλθε στην χώρα. Συνολικά οι δυο εφημερίδες καταγράφουν κυρίως την εγκληματικότητα των μεταναστών, τονίζοντας την εθνικότητα του δράστη - μετανάστη (κυρίως των Αλβανών). Συγκεκριμένα, η ύλη της Απογευματινής τον Δεκέμβριο του 1991, περιλαμβάνει κυρίως αρνητικά φορτισμένα δημοσιεύματα που παρουσιάζουν εγκληματικές δραστηριότητες μεταναστών. Τα δημοσιεύματα είναι πρωτοσέλιδα και ολοσέλιδα, με έντονους τίτλους και συνοδεύονται από πλούσιο φωτογραφικό υλικό. Στην πλειοψηφία τους τονίζουν την απειλή για την ελληνική κοινωνία από την παρουσία των Αλβανών μεταναστών. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικούς από τους τίτλους των υπό μελέτη άρθρων: *«Κανένα έλεος για τη μαφία των Αλβανών»* (Απογευματινή, 16-2-1991, σ. 2), *«Απελάθηκαν 2.000»* (Απογευματινή, 18-2-1991, σ. 3), *«Αφήνιασαν οι Αλβανοί»* (Απογευματινή, 18-12-1991, σ.σ. 1,3), *«Διώζτε τα τέρατα»* (Απογευματινή, 20-12-1991, σ. 1, 24, 25), *«Φόβος και τρόμος οι Αλβανοί. Έκτακτα μέτρα στα σύνορα για να σταματήσει η εισβολή των εγκληματιών»* (Απογευματινή, 22-12-1991, σ. 1, 3). *«Εμιγκρέδες της συμφοράς. Εκρηκτικές διαστάσεις παίρνει η λαθρομετανάστευση στην Ελλάδα. Πρωταγωνιστές άγριων εγκλημάτων και ληστειών»*. (Απογευματινή, 15-9-1991, σ. 16, 17) Βλέπουμε εδώ μια προσπάθεια ταύτισης της εθνικότητας με την παραβατικότητα. Όπως αναφέρει η Τσουκαλά: « η ανακοίνωση της εθνικότητας έχει πλέον μετατραπεί σε απόλυτη σταθερά του ορισμού κάθε αλλοδαπού «ενόχου». (Τσουκαλά, 2001, σ. 57)

Ο Ελεύθερος Τύπος σε παρόμοιο μοτίβο επικεντρώνεται στην παραβατικότητα των μεταναστών και χρησιμοποιεί φωτογραφικό υλικό που τους απεικονίζει συνήθως κατά τη διάρκεια της σύλληψής τους. Πρωτοσέλιδα και ολοσέλιδα ρεπορτάζ με τίτλους

όπως: «Αλβανοί με...σύστημα. Κλέβουν τη Θεσσαλονίκη και τα πουλάνε στα Γιάννενα» (Ελεύθερος Τύπος, 27-9-1991, σ. 29), «Σφαγή από Αλβανούς μαφιόζους» (Ελεύθερος Τύπος, 9-9-1991, σ. 42) και «Οργανωμένο σχέδιο η εισβολή αλλοδαπών» (Ελεύθερος Τύπος, 10-9-1991, σ. 20) συνθέτουν την απεικόνιση του νέου μεταναστευτικού ρεύματος από την συγκεκριμένη εφημερίδα.

4.3.2. Πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης

Τον Ιανουάριου του 1998, το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης μεταναστών αποτέλεσε την αφορμή για μια σειρά δημοσιευμάτων που ασχολήθηκαν με το ζήτημα της μετανάστευσης συνολικά.

Η εφημερίδα Τα Νέα καλύπτει με πολλά δημοσιεύματα το θέμα της νομιμοποίησης. Κυρίως προβάλλει προσωπικές ιστορίες αλλοδαπών, σκιαγραφώντας ένα θετικό προφίλ και δίνοντας στοιχεία για τις σπουδές και την ετεροαπασχόλησή τους στην χώρα υποδοχής: «Ο Μιχαήλ Σλουσαρένκο φιλόλογος – ιστορικός και νυν κηπουρός ένιωθε ευτυχισμένος, αφού ‘η κάρτα σου προσδίδει άλλο κύρος και είναι σαν να έχεις ταυτότητα», «Η Άννα Μαρία από τη Ρουμανία εργάζεται ως υπάλληλος σε ταξιδιωτικό γραφείο (...) ο εργοδότης δεν της πληρώνει ΙΚΑ». (Τα Νέα, 31-3-1998, σ. 16), «Χρηματικά πρόστιμα στους εργοδότες που θα έχουν ανασφάλιστους αλλοδαπούς» (Τα Νέα, 19-1-1998, σ. 70). Παράλληλα, όμως, γίνονται αρκετές αναφορές και στην εγκληματικότητα των μεταναστών. «Στέλεχος του ΠΑΣΟΚ υποστήριξε ότι όλη η ύπαιθρος στενάζει από τις εγκληματικές ενέργειες των λαθρομεταναστών (...) «(...) υπάρχουν κάποια κρούσματα κλοπών (...). (Τα Νέα, 6-4-1998, σ. 15) «Αν κάποιος ξυπνήσει, άγρια μεσάνυχτα, με το μαχαίρι ενός ληστή στο λαιμό του, αν κάποιος βρει για πολλοστή φορά το σπίτι του ρημαγμένο ή υποχρεώνεται να ζει αμπαρωμένος, κλεισμένος στο σπίτι από το σούρουπο, καχύποπτος απέναντι σε κάθε άγνωστη φάτσα, είναι βέβαιο ότι δεν έχει ούτε όρεξη για κοινωνιολογία ούτε υπομονή για νηφάλιες αναλύσεις (...) τόσο δυσκολότερη θα γίνεται η συζήτηση και η πολιτική διαχείριση του προβλήματος – ενός προβλήματος υπαρκτού, κι ας το αρνείται ένας ανέξοδος τρέχων αντιρατσισμός (...) (Τα Νέα, 30-3-1998, σ. 15).

Η Ελευθεροτυπία με σειρά δημοσιευμάτων σχολιάζει επικριτικά τη ρατσιστική στάση απέναντι στους μετανάστες και τα κρούσματα ξενοφοβίας ανά την Ελλάδα. Παράλληλα, παρουσιάζει μελέτες για τα δικαιώματα και τη ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα (*«Διακριτική» μεταχείριση και βία από τις ελληνικές αρχές προς τους μετανάστες καταγγέλλει η Ευρωπαϊκή Οργάνωση Νεολαίας*), Ελευθεροτυπία, 16-3-1998, σ. 45, *«Όταν ήμασταν «Αλβανοί» στην Αμερική. Ο Ιός αποκαλύπτει μια επίσημη στατιστική του '29, όπου οι Έλληνες μετανάστες κρατούσαν τα σκήπτρα του εγκλήματος*», Ελευθεροτυπία, 21-3-1998, σ. 24, 25). Τα κείμενα των συντακτών εκφράζουν κυρίως απόψεις ενάντια στον ρατσισμό και την ξενοφοβία (*«πιστεύουμε ότι αν ξαποστείλουμε άπαντες τους Αλβανούς η ελληνική κοινωνία θα επανακάμψει στην αγνότητά της;»*), Ελευθεροτυπία, 27-3-1998, σ. 10).

Η εφημερίδα Ριζοσπάστης υιοθετεί την αντικυβερνητική – αντιευρωπαϊκή γραμμή του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας. Ανατρέχοντας στα δημοσιεύματα της περιόδου '97-98 που ασχολήθηκαν με το θέμα της νομιμοποίησης παρατηρούμε ότι υπάρχει μεγάλη κάλυψη του ζητήματος από την εφημερίδα. Στην συντριπτική πλειοψηφία τα δημοσιεύματα μιλούν για «ομηρία» των εργατών μεταναστών, ενώ συχνά γίνονται αναφορές με επικριτικό τρόπο στην μεταναστευτική πολιτική που ασκούσε η κυβέρνηση. Παραθέτουμε χαρακτηριστικές φράσεις που εμφανίζονται με τη μεγαλύτερη συχνότητα στα υπό μελέτη δημοσιεύματα του Ριζοσπάστη: *«Διατήρηση της ομηρίας και εκμετάλλευσης των μεταναστών»* (Ριζοσπάστης, 18-1-1997, σ. 36), *«Αυτοαναιρούμενα διατάγματα»* (Ριζοσπάστης, 14-9-1997, σ. 16), *«Η Ελλάδα είναι η μόνη ευρωπαϊκή χώρα, που δεν έχει προβεί σε μαζικές νομιμοποιήσεις ξένων εργαζομένων»*, (Ριζοσπάστης, 21-6-1997, σ. 28), *«Καμιά κυβέρνηση δε θέλησε να ρυθμίσει, ουσιαστικά, το θέμα της παραμονής και εργασίας των αλλοδαπών, που βιώνουν την εξαθλίωση επί χρόνια. Τον κατασταλτικό 1975 της ΝΔ διαδέχτηκε η κωλυσιεργία του ΠΑΣΟΚ και δυο απαγορευτικά, τελικά, Προεδρικά Διατάγματα»* (Ριζοσπάστης, 14-9-1997, σ. 16). Η εφημερίδα φαίνεται πως κρατάει ξεκάθαρη στάση υπέρ των εργατών μεταναστών και των εργασιακών τους δικαιωμάτων. Ο πίνακας 4 δείχνει τις λέξεις – φράσεις που εμφανίστηκαν με τη μεγαλύτερη συχνότητα στα υπό μελέτη κείμενα της πρώτης δεκαετίας.

Η Καθημερινή κινήθηκε στη γραμμή της πληροφοριακής κάλυψης του θέματος με ρεπορτάζ για τις προϋποθέσεις νομιμοποίησης και τα απαραίτητα δικαιολογητικά που χρειάζονταν οι μετανάστες. (Συνωστισμός για την «πράσινη κάρτα», Καθημερινή, 3-1-1998, σ. 7) Σε άρθρα σχολιασμού τονίστηκε η ανάγκη αντιμετώπισης του φαινομένου ως κοινό ευρωπαϊκό πρόβλημα ενώ εκφράστηκαν και οι φόβοι για εκτόξευση της ανεργίας στην Ελλάδα εξαιτίας της νομιμοποίησης: «Στην ήδη επιβαρημένη, από την ανεργία, ελληνική κοινωνία, η νομιμοποίηση των αλλοδαπών ενέχει τον κίνδυνο να μειώσει ακόμη περισσότερο τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας για το εγχώριο εργατικό δυναμικό» («Η νομιμοποίηση κέρδος για την ελληνική κοινωνία», Καθημερινή, 11-1-1998, σ. 52). Επίσης, δόθηκε έμφαση στα εργασιακά δικαιώματα των αλλοδαπών: «...πολλοί αλλοδαποί θα παραμείνουν δεσμώτες των εργοδοτικών εκβιασμών εφόσον θα κληθούν να «επιλέξουν» μεταξύ νομιμότητας και άμεσης απόλυσης» («Τα ξεφτέρια και οι ξένοι», Καθημερινή, 6-1-1998, σ. 1). Στο σύνολο των υπό εξέταση δημοσιευμάτων δόθηκε έμφαση στην ανάγκη δημιουργίας εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής για την διαχείριση της αθρόας εισροής μεταναστών. Η στάση της εφημερίδας απέναντι στους μετανάστες κρίνεται γενικά ουδέτερη έως θετική: «Σε κάθε περίπτωση όμως ένα πολύ μεγάλο τμήμα των απασχολούμενων αλλοδαπών καλύπτει τα μύρια κενά του κράτους, πρόνοιας...», (...) θετική επίδραση των μεταναστών στην απασχόληση (...)» (Καθημερινή, 11-1-1998, σ. 52) (...), «Η εργασία τους σπανίως στρέφεται εναντίον των ντόπιων εργαζομένων» (Καθημερινή, 18-1-1998, σ. 24). Σε αυτό διάστημα μελέτης της ειδησεογραφίας της Καθημερινής δεν εντοπίστηκαν δημοσιεύματα που να στιγματίζουν την εγκληματικότητα των μεταναστών και να προβάλλουν φαινόμενα ξενοφοβίας ή ρατσισμού. Στον πίνακα 3 αποτυπώνεται το σύνολο των λέξεων – φράσεων που εμφανίζονται σε μεγαλύτερη συχνότητα στα υπό εξέταση δημοσιεύματα της Καθημερινής.

Η Απογευματινή συνεχίζει και τη συγκεκριμένη περίοδο να συσχετίζει στα κείμενά της τη μετανάστευση με την εγκληματικότητα. Χαρακτηριστικό είναι το πρωτοσέλιδο της 26^{ης} Μαρτίου 1998 με κεντρικό τίτλο «Εγκληματικότητα: Οι πολίτες παίρνουν τον νόμο στα χέρια τους. Σε ακραία φαινόμενα οδηγεί η ξενοφοβία», «Βοήθεια, σώστε μας από τους μαφιόζους. Απόγνωση – Κρατική αδιαφορία. Στο έλεος των Αλβανών βρίσκεται η ακριτική Ερεικούσσα» (Απογευματινή, 24-3-1998, σ. 20). Αλλά και σε άρθρα γνώμης εμφανίζονται αρνητικές απόψεις σχετικά με τη μετανάστευση: «Μας σκοτώνουν

και μας λένε και... ρατσιστές (...) Ενοχλούμεθα που η ρωσική μαφία άπλωσε τα πλοκάμια της στην Ελλάδα και ήδη έχει «υποδουλώσει» το γουνεμπόριο, έχει εξαπλώσει την πορνεία (...) Αλβανοί κακοποιοί έχουν φθάσει σε τέτοιο σημείο αποθρασύνσεως ώστε να εισβάλλουν στα σπίτια των ελληνικών οικογενειών» (Απογευματινή, 24-3-1998, σ. 10).

Ανατρέχοντας στην ειδησεογραφία του Ελεύθερου Τύπου παρατηρείται η ίδια ταύτιση μετανάστευσης – παραβατικότητας. Στα κείμενα των συντακτών ο δράστης προσωποποιείται, είναι συνήθως Αλβανός και έχει προβεί σε κάποια παραβατική ή εγκληματική δραστηριότητα: *«Τρόμος στις πιάτσες των ταξιτζήδων. Για δίδυμο Αλβανών ψάχνει η αστυνομία»* (Ελεύθερος Τύπος, 3-3-1998, σ. 5), *«Από Αλβανία μουλάρια – βαποράκια με τόνους χασίς»* (Ελεύθερος Τύπος, 8-3-1998, σ. 66)

Η αποτίμηση της πρώτης δεκαετίας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα αποτυπώθηκε στις εφημερίδες σε συσχετισμό, κυρίως, με την «λαθραία είσοδο μεταναστών» και με την παραβατική δραστηριότητα κάποιων εξ' αυτών, η οποία προσωποποιήθηκε και διογκώθηκε σε σημαντικό βαθμό. Αποσιωπήθηκαν οι όποιες θετικές συνέπειες της μετανάστευσης στην οικονομία και την κοινωνία και προβλήθηκε υπέρμετρα η ατομική παραβατικότητα.

4.3.3. Η φάση ωρίμανσης της συζήτησης για το μεταναστευτικό

Η δεύτερη δεκαετία θέασης του φαινομένου της μετανάστευσης από τις υπό εξέταση εφημερίδες έχει εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά. Τα πρώτα χρόνια της δεύτερης υπό εξέταση δεκαετίας ο μετανάστης αποκτά φωνή και πρόσωπο. Ο ίδιος μιλάει πλέον στα ρεπορτάζ των εφημερίδων για τα προβλήματα εργασίας και διαβίωσης που αντιμετωπίζει στην χώρα υποδοχής. Συμμετέχει σε συλλογικότητες, οι οποίες τον βοηθούν να διεκδικήσει τα δικαιώματά του. Εντάσσεται ολοένα και περισσότερο στην ελληνική κοινωνία.. Οι εφημερίδες αντιλαμβάνόμενες αυτές τις αλλαγές κάνουν στροφή ως προς την απεικόνιση του μετανάστη, ο οποίος παρουσιάζεται πλέον τις περισσότερες φορές ως θύμα και όχι σαν θύτης. Θύμα ρατσιστικών επιθέσεων, ξενοφοβικών συμπεριφορών και εργασιακής εκμετάλλευσης. Επίσης, τα ρεπορτάζ της δεύτερης δεκαετίας ασχολούνται συχνότερα με ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής και

δικαιώματα μεταναστών. Οι πηγές των δημοσιευμάτων δεν προέρχονται πλέον μόνο από την ενημέρωση των αστυνομικών ή κρατικών αρχών, αλλά από τους ίδιους τους μετανάστες και τους κοινωνικούς φορείς που διεκδικούν τα δικαιώματά τους.

Τα Νέα καλύπτουν με πολλά ρεπορτάζ τα ζητήματα νομιμοποίησης και ένταξης των μεταναστών. (*Και 2^η ευκαιρία στους μετανάστες*, 31-5-2001, σ. 10, *450.000 μετανάστες στη ουρά*, Τα Νέα, 23-5-2001, σ. 15, *Προς νέα παράταση για τις αιτήσεις μεταναστών*, Τα Νέα, 22-12-2005, σ. 11). Η εφημερίδα εστιάζει στα πρόσωπα των μεταναστών και στα προβλήματα που αντιμετωπίζει, κυρίως, η δεύτερη γενιά (*13 χρόνια περιμένω πιστοποιητικό... γέννησης. Τα παιδιά των μεταναστών στα γρανάζια της γραφειοκρατίας*, Τα Νέα, 8-12-2005 σ. 13, *Να σταματήσει η ομηρεία των παιδιών*, Τα Νέα, 27-3-2007 σ. 10) αλλά και σε ζητήματα δικαιωμάτων (*Μήπως είναι καιρός να εισάγουμε στον καθ' ημάς διάλογο τη συζήτηση για τα πολιτικά δικαιώματα των μεταναστών*; Τα Νέα, 30-12-2005, σ. 4). Η εφημερίδα εγκαταλείπει σταδιακά την ταύτιση μετανάστευσης – εγκληματικότητας και τα ρεπορτάζ εστιάζουν στις θετικές συνέπειες της μετανάστευσης για την ελληνική οικονομία. (*Οι μετανάστες δίνουν «ρεύμα» στην οικονομία. Δεν παίρνουν τις δουλειές από τους Έλληνες εργαζομένους*, Τα Νέα, 2-1-2007, σ. 15)

Η Ελευθεροτυπία διατηρεί σαφή θέση υπέρ των δικαιωμάτων των μεταναστών. Τα υπό εξέταση δημοσιεύματα του 2001 κάνουν ελάχιστες αναφορές στην εγκληματικότητα ή την παραβατικότητά τους. Επικεντρώνονται στα δικαιώματα, ενώ παράλληλα η εφημερίδα αναδεικνύει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες για να νομιμοποιηθούν. (συχνές αναφορές στην γραφειοκρατία και το υψηλό κόστος) (*Μπίζνες με τη νομιμοποίηση αλλοδαπών. Γραφεία εκμετάλλευσης: Άγνοια και γραφειοκρατία σπρώχνουν τους μετανάστες στα χέρια «ειδικών» που κάνουν χρυσές δουλειές*, Ελευθεροτυπία, 28-5-2001, *Μην ταλαιπωρείται τους μετανάστες*, Ελευθεροτυπία, 12-6-2001, *Αφαίμαξη 20 δις για νομιμοποίηση*, Ελευθεροτυπία, 29-5-2001, *Η οδύσσεια των μεταναστών για τη νομιμοποίηση*, Ελευθεροτυπία, 6-11-2005). Επίσης, δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα σε θέματα που προβάλλουν κινητοποιήσεις μεταναστών και φορέων κατά του ρατσισμού (*Πολύχρωμο όχι για τον ρατσισμό*, Ελευθεροτυπία, 12-12-2005, *Διαμαρτυρία έξω από τη Βουλή κατά του σχεδίου νόμου, Κραυγή μεταναστών για δικαιώματα*, Ελευθεροτυπία, 8-2-2007).

Ο Ριζοσπάστης κατά τη διάρκεια της δεύτερης υπό εξέταση δεκαετίας διατηρεί το αντικυβερνητικό προφίλ τονίζοντας με λόγο καταγγελτικό «την καταπάτηση των δικαιωμάτων των μεταναστών». Οι τίτλοι που συνοδεύουν τα δημοσιεύματα τάσσονται ξεκάθαρα υπέρ των μεταναστών και κατά των κυβερνητικών πρακτικών: *Η κυβέρνηση θέλει τους μετανάστες σε καθεστώς παρανομίας* (Ριζοσπάστης, 7-3-2001, σ. 17), *Νομοσχέδιο για μετανάστες: Στόχος, να παραμείνουν αντικείμενα στουγνής εκμετάλλευσης* (Ριζοσπάστης, 8-3-2001, σ. 29), *Υπουργείο Εσωτερικών, Απάνθρωπη εγκύκλιος για τους μετανάστες, Απαγορεύει στους δημόσιους οργανισμούς να παρέχουν υπηρεσίες σε αλλοδαπούς, που δεν έχουν διαβατήριο ή άδεια παραμονής* (Ριζοσπάστης, 5-3-2005, σ. 27), *Απαιτούνται μέτρα - φραγμός στην ομηρία και εκμετάλλευσή τους. Το ΚΚΕ καταψήφισε νομοσχέδιο που αφορά στις προϋποθέσεις νομιμοποίησης και τη σύσταση Εθνικής Επιτροπής Μεταναστών.* (Ριζοσπάστης, 7-2-2007, σ. 13) *Νομοσχέδιο για ιθαγένεια και ψήφο στις τοπικές εκλογές, Ενσωμάτωση υποταγή και διάσπαση των μεταναστών. Το «στοίχημα» της αφομοίωσης θέλει να κερδίσει η κυβέρνηση, για να ενταθεί με επιτυχία και συναίνεση η καταστολή των ξεριζωμένων του κόσμου.* (Ριζοσπάστης, 17-1-2010, σ. 24). Τα δημοσιεύματα συνοδεύονται από φωτογραφικό υλικό που απεικονίζει τους μετανάστες εν ώρα εργασίας, κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων – συγκεντρώσεων ή όταν έχουν συλληφθεί από τις αστυνομικές αρχές επειδή δεν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα.

Η Καθημερινή τάσσεται γενικότερα υπέρ μιας κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής (*Κοινοί κανόνες για το άσυλο και τη μετανάστευση*, Καθημερινή, 22-3-2001, σ. 15, *Αρνητική η ελληνική πολιτική, Τι ισχύει για την ιθαγένεια στην Ευρώπη*, Καθημερινή, 17-1-2010, σ. 10) και με αφορμή τα νομοσχέδια για τους μετανάστες και το δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης επικεντρώνεται σε έρευνες για δημογραφικά ζητήματα³ που σχετίζονται με την μετανάστευση, σε δημοσκοπήσεις που

---

³ Δρεττάκης Γ.Μ. (10-6-2001), «Οι ξένοι «λύνουν» το δημογραφικό. Τα μεταναστευτικά ρεύματα, κύρια πηγή αύξησης του πληθυσμού των γεωγραφικών διαμερισμάτων», Καθημερινή, σ. 11

εκφράζουν την άποψη της κοινής γνώμης για τους μετανάστες,⁴ ενώ φιλοξενεί και απόψεις θεσμικών οργάνων που ασχολούνται με θέματα μετανάστευσης όπως είναι ο Συνήγορος του Πολίτη και η Διεθνής Αμνηστία. (Καθημερινή, 5-10-2005, σ. 8 και 6-10-2005, σ. 10) Σε άρθρα της η εφημερίδα τάσσεται κατά της υπερβολικής προβολής της εγκληματικότητας των μεταναστών (*Υπερ-προβάλλεται η εγκληματικότητα των μεταναστών*, Καθημερινή, 13-11-2005, σ. 13). Αναφέρεται σε απόσπασμα του άρθρου: *Ο αριθμός των πραγματικά επικίνδυνων αλλοδαπών κακοποιών δεν ξεπερνάει τους 5.000-6.000, σύμφωνα με τον καθηγητή της Νομικής Σχολής Αθηνών Νέστορα Κουράκη. Αλλά ο αριθμός των καταγεγραμμένων αλλοδαπών κακοποιών ανέρχεται σε 22.963, στο σύνολο της εγκληματικότητας (173.298 κακοποιοί). (...) Η κ. Μοσχοπούλου σημειώνει στο βιβλίο της ότι το 50% των εγκλημάτων, για τα οποία σύμφωνα με τον Τύπο διώκονται οι αλλοδαποί, αφορούν παραβίαση της νομοθεσίας περί αλλοδαπών. Αυτό σημαίνει ότι οι αλλοδαποί συνήθως συλλαμβάνονται για παραβάσεις με μικρή κοινωνικο-ηθική απαξία.*

Στην Απογευματινή παρατηρείται αλλαγή στον τρόπο κάλυψης του μεταναστευτικού ζητήματος, τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια της δεύτερης υπό εξέταση δεκαετίας. Το στερεότυπο του «Αλβανού εγκληματία», που τα άρθρα της εφημερίδας υιοθέτησαν τη δεκαετία του '90, δίνει τη θέση του σε όρους όπως «Αλβανοί ή Φιλιππινέζοι οικονομικοί μετανάστες». Με τίτλους όπως: *«Προσπαθούν να γκρεμίσουν τα τείχη της προκατάληψης στη δεύτερη πατρίδα»* (Απογευματινή, 21-5-2006, σ. 22, 23) ή *«Πρόνοια για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών»* (Απογευματινή, 8-4-2007, σ. 11), η εφημερίδα αλλάζει τον τρόπο προβολής του μετανάστη. Αναφέρεται κυρίως στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν (Απογευματινή, 28-5-2006, σ. 18, 19, 21-5-2006, σ. 22, 23) ενώ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνική ένταξη και στα δικαιώματά τους μέσω προσωπικών συνεντεύξεων. Το φωτογραφικό υλικό που συνοδεύει τα κείμενα απεικονίζει τους μετανάστες χαμογελαστούς, την ώρα που εργάζονται ή όταν είναι συγκεντρωμένοι στο σωματείο τους και συζητούν για τα προβλήματά τους.

---

⁴ Γαλάτη Π. (31-5-2001), «Τελευταία ευκαιρία για τους μετανάστες», Καθημερινή, σ. 8, όπου δημοσιεύεται έρευνα της εταιρείας METRON ANALYSIS για λογαριασμό του υπουργείου Εσωτερικών. Σύμφωνα με την έρευνα, το 40,8% των ερωτηθέντων (δείγμα 1.800 ατόμων) θεωρεί την παρουσία των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα αρνητική, ενώ το 23,6% θεωρεί την απουσία τους θετική και το 31,9% τηρεί «ουδέτερη» στάση. Επίσης, η δημοσιογράφος Μαρία Δεληθανάση παρουσίασε έρευνα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου (18-12-2005) όπου φάνηκε ότι οι Έλληνες είναι ο πιο ξενόφοβος λαός της Ευρώπης αφού το 87,5% τάσσεται κατά της μετανάστευσης.

Αλλαγή στάσης απέναντι στο μεταναστευτικό ζήτημα παρατηρείται και από τον Ελεύθερο Τύπο. Δικαιώματα, κοινωνική ένταξη μεταναστών, κοινή ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική και οφέλη που αποκομίζει η Ελλάδα από τη μετανάστευση κυριαρχούν πλέον στην αρθρογραφία της εφημερίδας. Η στροφή στη φυσιογνωμία της εφημερίδας τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο θα μπορούσε να αποδοθεί και στο νέο ιδιοκτησιακό καθεστώς (Οικογένεια Αγγελοπούλου), που προσπάθησε να δώσει στην εφημερίδα ένα πιο σύγχρονο, ανεξάρτητο, αντικειμενικό και συγχρόνως φιλελεύθερο χαρακτήρα, και να κρατήσει αποστάσεις ασφαλείας από την επικρατούσα μέχρι τότε κουλτούρα της συντηρητικής δεξιάς (*«Ανάσα ζωής» οι μετανάστες σε μια Ευρώπη που γερνάει*, Ελεύθερος Τύπος, 5-9-2006, σ. 12, *Κώδικας... κοινωνικής ένταξης μεταναστών, Σαφείς προϋποθέσεις και απλές διαδικασίες προβλέπει το νομοσχέδιο που καθορίζει τα δικαιώματά τους στην Ελλάδα*, Ελεύθερος Τύπος, 6-8-2006, σ. 57). Η λέξη «λαθρομετανάστης» αντικαθίστανται από την λέξη «μετανάστης» ή «υπήκοοι τρίτων χωρών» (*Υπήκοοι τρίτων χωρών, Η ώρα της κοινωνικής ένταξης – 936 ευρώ ο μισθός του μετανάστη*, Ελεύθερος Τύπος, 1-8-2006, σ. 14, 15, *«Εθνικ μωσαϊκό η Ελλάδα με 510.115 «νόμιμους» μετανάστες»*, Ελεύθερος Τύπος, 5-3-2006, σ. 60, 61).

4.3.4. Αντιστροφή κλίματος: επαναφορά της φρασεολογίας της πρώτης δεκαετίας

Προς το τέλος της δεύτερης υπό εξέταση δεκαετίας παρατηρείται μια αντιστροφή αυτού του κλίματος και μια τάση επιστροφής στον αρνητικά φορτισμένο λόγο της πρώτης περιόδου. Σε αυτή τη φάση, πληθαίνουν τα ρεπορτάζ που αναφέρονται στην εγκληματικότητα των μεταναστών και στην «γκετοποίηση» του κέντρου της Αθήνας. Σταδιακά, κυρίως στις εφημερίδες, Απογευματινή και Ελεύθερος Τύπος παρατηρήθηκε μια τάση επιστροφής στην φρασεολογία της πρώτης περιόδου. Στα δημοσιεύματα των τελευταίων δύο ετών σημειώθηκε αύξηση της χρήσης των όρων: «λαθρομετανάστες», «γκέτο η Αθήνα», «εγκληματικότητα λαθρομεταναστών», «γκετοποίηση», «ανασφάλεια» κλπ. Οι «λαθρομετανάστες» δεν είναι πλέον αλβανικής καταγωγής, όπως συνήθως εμφανίζονταν στα δημοσιεύματα της πρώτης δεκαετίας. Είναι κυρίως μετανάστες από την Ασία και την Βόρεια Αφρική. Η συζήτηση γύρω από το άσυλο και

την παράνομη είσοδο μεταναστών στην χώρα φέρνει ξανά στο προσκήνιο τον αρνητικά φορτισμένο λόγο της πρώτης περιόδου. (*«Η ανεξέλεγκτη πορνεία βραδυφλεγής βόμβα στην καρδιά της Αθήνας. Οι λαθρομετανάστες και το παραεμπόριο (...) συνθέτουν το εκρηκτικό μίγμα της παραβατικότητας που ενδημεί ανίκητη στο κέντρο της Αθήνας. Όπως τόνισε ο κ. Κακλαμάνης, οι λαθρομετανάστες δημιουργούν τεράστια προβλήματα εκτός των άλλων και με το παρεμπόριο, στο οποίο, ως γνωστόν, επιδίδεται η μεγάλη πλειοψηφία τους»*, (Ελεύθερος Τύπος, 9-2-2010), *«Νέα κύματα παράνομων μεταναστών, θα πρέπει να αναμένει η Ελλάδα, με το νομοσχέδιο που προτίθεται να εφαρμόσει η κυβέρνηση, δήλωσε ο πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας κος Αντώνης Σαμαράς. Ο κος Σαμαράς, τάχθηκε υπέρ της ένταξης μεταναστών στην κοινωνική και οικονομική ζωή, αλλά όπως δήλωσε σταδιακά, ομαλά και όχι με τρόπο που να περνά το μήνυμα, ότι μπορούν να έρχονται και άλλοι»*, (Ελεύθερος Τύπος, 8-2-2010).)

4.4. Η συχνότητα εμφάνισης του μετανάστη στον ελληνικό τύπο

Η ποσοτική ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική και λειτουργεί επικουρικά στην προσπάθεια αποτίμησης της γενικότερης εικόνας του φαινομένου της μετανάστευσης. Οι πίνακες και τα διαγράμματα, που βρίσκονται στην ενότητα «Παράρτημα» στο τέλος της εργασίας, ερμηνεύουν την στάση της κάθε υπό εξέταση εφημερίδας και το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων με στόχο να εξακριβωθεί ποια θεματική ενότητα υπερισχύει κατά την αποτύπωση της μετανάστευσης από τον ημερήσιο τύπο.

Ειδικότερα, στους πίνακες 3, 4, 5, 6 και 7 καταγράφονται οι πιο χαρακτηριστικές λέξεις – φράσεις που επαναλαμβάνονται με την μεγαλύτερη συχνότητα σε κάθε εφημερίδα κατά τη διάρκεια της πρώτης υπό εξέταση δεκαετίας. Αυτή η καταγραφή και συγκέντρωση δίνει μια πρώτη εικόνα της στάσης που τηρούσε το κάθε έντυπο. Π.χ. στις εφημερίδες Ελεύθερος Τύπος και Απογευματινή επαναλαμβάνεται με μεγάλη συχνότητα η εθνικότητα των ατόμων (κυρίως εκείνων αλβανικής καταγωγής) και δίνεται έμφαση σε λέξεις όπως: τρόμος, φόβος, μαφία, τέρατα, μαφιόζοι, φόνος. Στα Νέα επικρατούν λέξεις και φράσεις όπως: λαθρομετανάστες, αλλοδαποί κακοποιοί, ειρηνική συνύπαρξη,

εγκληματικές ενέργειες λαθρομεταναστών, ίδια εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα με τους Έλληνες κλπ. Στην Ελευθεροτυπία αναφέρεται συχνά η εθνικότητα κυρίως των ατόμων Αλβανικής καταγωγής ενώ συχνά εμφανίζονται οι λέξεις: λαθρομετανάστευση, θύματα ρατσιστικής βίας κλπ. Η Καθημερινή χρησιμοποιεί όπως φαίνεται και στον πίνακα 3 πιο ουδέτερο λόγο σε σχέση με τις άλλες εφημερίδες, ενώ ο Ριζοσπάστης εμμένει στην κομματική αγκυρά και σε φράσεις κλισέ.

Στον πίνακα 9 γίνεται μια προσπάθεια διαχρονικής αξιολόγησης του περιεχομένου των δημοσιευμάτων. Η κατάταξή τους ως: «πολύ θετικά, θετικά, ουδέτερα, αρνητικά και πολύ αρνητικά» γίνεται μετά από ποιοτική ανάλυση του περιεχομένου και των τίτλων καθώς και των λέξεων – φράσεων που χρησιμοποιούνται. Οι πίνακες 10 και 11 δείχνουν τον διαχωρισμό των δημοσιευμάτων ανά θεματική ενότητα και ανά δεκαετία. Είναι εμφανείς οι διαφορές μεταξύ πρώτης και δεύτερης δεκαετίας όσον αφορά τα δημοσιεύματα που εντάσσονται στις κατηγορίες «εγκληματικότητα – λαθρομετανάστευση» και «ξеноφοβία – ρατσισμός». (συνολικά 125 για τη δεκαετία 1991-2001 και 45 για την δεκαετία 2001-2011 αντίστοιχα). Το γράφημα 1 αποτυπώνει την εθνικότητα του μετανάστη στα δημοσιεύματα της κατηγορίας «λαθρομετανάστευση – εγκληματικότητα». Βλέπουμε ότι προβλήθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό η παραβατικότητα ατόμων αλβανικής καταγωγής. Στο γράφημα 2 αξιολογείται η αιτιολόγηση της συμπεριφοράς του δράστη. Στα υπό εξέταση δημοσιεύματα της κατηγορίας «λαθρομετανάστευση – εγκληματικότητα», παρατηρούμε την τάση των εφημερίδων να μην εστιάζουν στις αιτίες αυτής της παραβατικότητας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την στοχοποίηση του μετανάστη και την μεταφορά του κέντρου βάρους της είδησης στον «εγκληματία αλλοδαπό». Ο μετανάστης ταυτίζεται στη συνείδηση της κοινής γνώμης με την εγκληματικότητα.

Στον πίνακα 13 φαίνεται ο αριθμός δημοσιευμάτων ανά εφημερίδα και ανά χρονική περίοδο. Παρατηρείται μια συνολικότερη πτωτική τάση των δημοσιευμάτων που εντάσσονται στην συγκεκριμένη κατηγορία. Ο πίνακας 14 δείχνει την διαχρονική κάλυψη του μεταναστευτικού ζητήματος από τον ημερήσιο τύπο. Περίπου στο τέλος της πρώτης δεκαετίας παρατηρείται η μεγαλύτερη κάλυψη, κυρίως από την Ελευθεροτυπία. Σήμερα, φαίνεται ότι τάση κάλυψης θεμάτων σχετικών με τη μετανάστευση είναι διαρκώς αυξανόμενη.

4.5. Πλαισίωση του μετανάστη

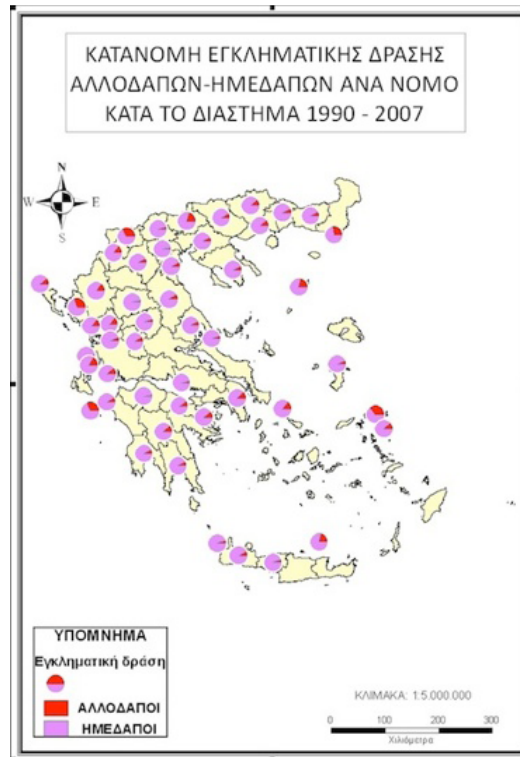
Μέσα από την ανάλυση των δημοσιευμάτων έγιναν πιο ξεκάθαρα τα «πλαίσια» του χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ κατά την παρουσίαση του μεταναστευτικού ζητήματος και των μεταναστών. Παρακάτω αναλύονται οι βασικές κατηγορίες πλαισίωσης του μετανάστη κατά τη διάρκεια της 20ετίας 1991-2011.

4.5.1 Ο «Αλβανός εγκληματίας»

Ο μετανάστης ως «λαθρομετανάστης – εγκληματίας» είναι το κυρίαρχο πλαίσιο της πρώτης δεκαετίας. Στα υπό εξέταση δημοσιεύματα είναι εμφανής η περιπτωσιολογική πλαισίωση, η οποία εξειδικεύτηκε ποιοτικά και ποσοτικά στην παραβατικότητα μιας μερίδας μεταναστών. Τα ΜΜΕ αναπαράγουν κυρίως το στερεότυπο «Αλβανός εγκληματίας» και δημιουργούν την εικόνα ότι όλοι οι Αλβανοί μετανάστες είναι δυνητικοί εγκληματίες. Ο συγκεκριμένος τρόπος πλαισίωσης συνέβαλε στην απόδοση συλλογικών ευθυνών στην πλειοψηφία των μεταναστών και καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την αντίληψη εκ μέρους της ελληνικής κοινωνίας της γενικότερης εικόνας του φαινομένου της μετανάστευσης. Παρατηρήθηκε, στα υπό εξέταση δημοσιεύματα που κατατάσσονται στην κατηγορία εγκληματικότητα – λαθρομετανάστευση, ότι οι περισσότερες εφημερίδες έδωσαν έμφαση στην ατομοκεντρική θέαση του μετανάστη ως παραβάτη ή εγκληματία. Εμφατικοποιήθηκαν τα αρνητικά πλαίσια ορισμένων εξατομικευμένων δράσεων ενώ παράλληλα αποσιωπήθηκαν οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αιτίες που οδήγησαν στην παραβατικότητα.

Οι συνδηλώσεις που αφορούν την παρουσίαση των μεταναστών είναι κατά βάση αρνητικές, όπως φαίνεται και από την ραγδαία αύξηση της χρήσης του όρου «λαθρομετανάστης». Ο Παύλου τονίζει αυτή την έξαρση στην εμφάνιση του όρου «λαθρομετανάστης», την οποία προσδιορίζει ως το μεσαίο σκαλοπάτι στην κλίμακα που έχει ως άκρα τις τις λέξεις «αλλοδαπός-κακοποιός». Ο «άλλος» γίνεται «λαθρομετανάστης» στο βαθμό που καθίσταται ανεπιθύμητος (αφού έχει βέβαια πρώτα εργαστεί ως ξένος ή «αλλοδαπός» εργάτης) και είτε απελαύνεται είτε παραμένει

παράνομος συμβάλλοντας στην εγκληματικότητα και στις ύποπτες συναθροίσεις «περιθωριακών στοιχείων, αστέγων, τοξικομανών και λαθρομεταναστών» έχοντας μετατραπεί σε «κακοποιό»- που είναι το τελικό σκαλί στην κλίμακα, το οποίο και νομιμοποιεί την καταστολή» (Παύλου, 2001, σ. 147). Ο Καρύδης αναφέρει ότι «λίγο μετά τη μαζική άφιξη των Αλβανών- κυρίως- μεταναστών στις αρχές της δεκαετίας του '90 παρατηρούνται διαδικασίες συγκρότησης ενός αρνητικού στερεοτύπου που εξισώνει τον αλλοδαπό με το «λαθρομετανάστη», και αυτόν με τον επικίνδυνο εγκληματία. Γενικότερα η ποινικοποίηση-εγκληματοποίηση της μεταναστευτικής κοινότητας οργανώνεται γύρω από την έννοια της «λαθρομετανάστευσης», αντίληψη και πρακτική που εξακολουθεί να κυριαρχεί ακόμα και όταν το νομικό καθεστώς των μεταναστών σχετικά ομαλοποιείται». (Καρύδης, 2004, σ. 216). Όπως σχολιάζει και η Τσίγκανου: «Οι αλλοδαποί δράστες υποεκπροσωπούνται στις διάφορες κατηγορίες αδικημάτων της συνολικής κατάστασης του εγκλήματος στη χώρα μας συγκριτικά με τους Έλληνες δράστες αδικημάτων. (...) Τα ποσοστά των αλλοδαπών δραστών υπερσυγκεντρώνονται στα αδικήματα της «κοινής εγκληματικότητας», της «εγκληματικότητας των δρόμων» (κλοπές, διαρρήξεις, ληστείες), της περισσότερο ορατής δηλαδή εγκληματικότητας, με αποτέλεσμα να συντηρείται ο μύθος περί της βίαιης εγκληματικότητας των μεταναστών. Οι αλλοδαποί εμφανίζονται επίσης υπερβολικά ευάλωτοι στο «πέραςμα στην πράξη» αδικημάτων που σχετίζονται με τη νομιμότητα της εισόδου και παραμονής στη χώρα. Αδικημάτων δηλαδή που σχετίζονται με αυτή καθαυτή τη χάραξη και την άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής από την οποία προσδιορίζονται». (Τσίγκανου, 2011, σ. 10, 11)

Πηγή: Τσίγκανου, 2011, σ. 10, Ε.Μ.ΜΕ.ΔΙΑ

4.5.2. Ο «οικονομικός μετανάστης»

Στην αρχή της δεύτερης δεκαετίας, διαπιστώνουμε ότι οι εφημερίδες σταδιακά παύουν να προβάλλουν τον μετανάστη ως «εγκληματία – λαθρομετανάστη». Κοινωνικοί φορείς και μετανάστες αποκτούν πλέον δημόσιο λόγο, ενώ οι εφημερίδες παρουσιάζουν διαφορετικές πτυχές του ζητήματος της μετανάστευσης. Οι δημοσιογραφικές πηγές δεν είναι πλέον μόνο οι δημόσιες αρχές, όπως π.χ. η αστυνομία., αλλά και φορείς κοινωνικής δράσης που ασχολούνται με τα δικαιώματα των μεταναστών. Τα άρθρα και η ειδησεογραφία καλύπτουν το θέμα σύμφωνα με το πλαίσιο «οικονομικοί μετανάστες και τα προβλήματά τους στην χώρα υποδοχής». Επίσης, βλέπουμε ότι η μετανάστευση απασχολεί περισσότερο την πολιτική ζωή της χώρας. Το ζήτημα βρίσκεται πλέον συχνά στην ημερήσια πολιτική ατζέντα, γεγονός που καταγράφεται από την αρθρογραφία πολύ πιο έντονα σε σχέση με την πρώτη δεκαετία. Η ανάγκη δημιουργίας κοινής ευρωπαϊκής

μεταναστευτικής πολιτικής και τα δικαιώματα των μεταναστών ιεραρχούνται ψηλά στην ημερήσια διάταξη.

Η αλλαγή που παρατηρείται στην πλαισίωση του μετανάστη τα πρώτα χρόνια της δεύτερης υπό εξέταση περιόδου θα μπορούσε να συσχετιστεί και με την οικονομική κατάσταση της χώρας. Οι προοπτικές ήταν θετικές, η οικονομία εμφάνιζε σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης, η χώρα είχε μόλις ενταχθεί στο ευρωπαϊκό κοινό νόμισμα που προοιωνίζε σταθερή και ευημερούσα οικονομία. Παράλληλα, σημαντικό ρόλο έπαιζαν και οι αυξανόμενες ανάγκες εργατικού δυναμικού για την κατασκευή των μεγάλων αυτοκινητόδρομων, του μετρό και των ολυμπιακών έργων, όπου βρήκαν απασχόληση πολλοί μετανάστες. Η προσδοκία ότι αυτά τα αναπτυξιακά έργα θα δημιουργούσαν νέα κοινωνική ευημερία, επηρέασε την ελληνική κοινή γνώμη, η οποία άρχισε να αντιμετωπίζει με περισσότερη συμπάθεια τους αλλοδαπούς εργάτες που συνέβαλαν στην πρόοδο της Ελλάδας.

Είναι αρκετά σαφές ότι η πλαισίωση του μετανάστη σταδιακά μετατοπίζεται. Η ατομοκεντρική - περιπτωσιολογική έμφαση σε ζητήματα παραβατικότητας και εγκληματικότητας δίνει τη θέση της στην θεματική πλαισίωση, η οποία αναδεικνύει τα προβλήματα των μεταναστών, τα αίτια της κοινωνικής παραβατικότητας και τα αποτελέσματα της μετανάστευσης για τους ίδιους τους μετανάστες αλλά και την χώρα υποδοχής. Ο μετανάστης είναι αναγνωρίσιμος, έχει εργασιακά δικαιώματα, εκπροσωπείται από συλλογικότητες ή εντάσσεται σε αυτές, μιλάει ο ίδιος για τα προβλήματά του. Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία, η ανεργία και τα προβλήματα εύρεσης εργασίας, οι συνθήκες διαβίωσης, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η δεύτερη γενιά, αναδεικνύονται σε κεντρικές θεματικές ενότητες στην ειδησεογραφία των εφημερίδων.

4.5.3. «Ο παράνομος λαθρομετανάστης»

Βέβαια θα ήταν ανακριβές να θεωρήσουμε αυτή την μετατόπιση της πλαισίωσης του μετανάστη ως εξάλειψη των στερεοτυπικών και ρατσιστικών αντιλήψεων. Ιδιαίτερα προς τα τέλη της υπό εξέταση περιόδου, παρατηρείται μια τάση επιστροφής στην φρασεολογία της πρώτης δεκαετίας, κυρίως σε κείμενα που αναφέρονται στα κρούσματα εγκληματικότητας στο κέντρο της Αθήνας. Ο ρατσιστικός λόγος επανέρχεται ακόμα πιο ενδυναμωμένος σε σχέση με το παρελθόν με όρους και φράσεις όπως: «γκετοποίηση», «αύξηση εγκληματικότητας από λαθρομετανάστες», «ανασφάλεια» κλπ. Οι «λαθρομετανάστες» δεν είναι πλέον αλβανικής καταγωγής, όπως συνήθως εμφανίζονταν στα δημοσιεύματα της πρώτης δεκαετίας. Είναι κυρίως μετανάστες από την Ασία και την Βόρεια Αφρική εκείνοι που προβάλλονται πιο συχνά στα ρεπορτάζ του ημερήσιου τύπου. Η συζήτηση γύρω από το άσυλο και την παράνομη είσοδο μεταναστών στην χώρα φέρνει ξανά στο προσκήνιο τον αρνητικά φορτισμένο λόγο της πρώτης περιόδου. Αυτή η τάση ενισχύεται και από την έντονη πολιτική αντιπαράθεση που αναπτύσσεται σχετικά με την μεταναστευτική πολιτική και τα ζητήματα ασύλου, αφού ο λόγος, κυρίως, των πολιτικών κομμάτων της δεξιάς και της άκρας δεξιάς πολώνει τη συζήτηση και δημιουργεί τις βάσεις για ανάπτυξη αρνητικών στερεοτύπων. Δεν είναι τυχαίο ότι ο ρατσιστικός λόγος κερδίζει έδαφος προς το τέλος της δεύτερης υπό εξέταση περιόδου. Η αύξηση της ανεργίας, η παγκόσμια οικονομική κρίση που έπληξε την χώρα και οι συνθήκες ύφεσης που επικρατούν στην αγορά αποτελούν πρόσφορο έδαφος για ανάπτυξη ρατσιστικών αντιλήψεων και για ενίσχυση της τάσης ενοχοποίησης του «άλλου». Όσο οι Έλληνες ήταν τα αφεντικά και είχαν τους μετανάστες στην δούλεψή τους (στα μεγάλα έργα, στα χωράφια, στην οικοδομή, ως οικιακούς βοηθούς κ.ο.κ.) ο ρατσιστικός λόγος γινόταν αδύναμος. Όταν η ανεργία άρχισε να καλπάζει, πλήττοντας πρώτα απ' όλα τους ξένους εργάτες, οι μετανάστες από «ωφέλιμοι» έγιναν πάλι «παράσιτα». Ο κανονισμός «Δουβλίνο II» μετέτρεψε την Ελλάδα σε «χωματερή ψυχών», αφού όλες οι ευρωπαϊκές χώρες επαναπροωθούν τους μετανάστες στην αρχική χώρα εισόδου τους στην ΕΕ. Παράλληλα, η Τουρκία, με τη στάση που τηρεί, διαιωνίζει το πρόβλημα αφού δεν δέχεται να αναλάβει την διαδικασία επαναπατριsmού των μεταναστών που περνούν τα σύνορά της. Με αυτό τον τρόπο, το κέντρο της Αθήνας έχει

μετατραπεί σε γκέτο ανέργων μεταναστών, οι οποίοι ζουν κάτω από άθλιες συνθήκες υγιεινής, γεγονός που ενισχύει τον ρατσισμό, την ξενοφοβία αλλά και την εγκληματικότητα.

Παράλληλα, όμως, παρατηρείται και μια τάση ενίσχυσης του αντιρατσιστικού λόγου, κυρίως στον χώρο της διανόησης, ο οποίος κερδίζει ολοένα περισσότερο χώρο στην δημόσια συζήτηση εξισορροπώντας το κλίμα ξενοφοβίας που καλλιεργείται.

5. ΣΥΝΟΨΗ & ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η μαζική εισροή μεταναστών στις αρχές της δεκαετίας του '90 αποτέλεσε ένα πρωτόγνωρο γεγονός για την ελληνική κοινωνία. Τα έντυπα μέσα ενημέρωσης αποτύπωσαν γλαφυρά αυτή τη ραγδαία αύξηση της μεταναστευτικής κίνησης και διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση των «πλαισίων» ορατότητας του μετανάστη. Μέσω της υπερβολικής απλούστευσης αλλά και της τυποποίησης του τρόπου προβολής της μετανάστευσης, μεγάλη μερίδα του ημερήσιου τύπου καλλιέργησε στερεοτυπικές και ξενοφοβικές αντιλήψεις. Γενικότερα, όταν επικρατούν συνθήκες ανασφάλειας, αβεβαιότητας και οικονομικής δυσπραγίας, τα ΜΜΕ έχουν την τάση να μεγεθύνουν και να δραματοποιούν τις ειδήσεις ώστε να προσελκύουν την προσοχή του κοινού. Τα πρώτα χρόνια, η ειδησεογραφία ανέδειξε με τέτοιο τρόπο το φαινόμενο, ώστε κατάφερε να δημιουργήσει στην ελληνική κοινωνία μονόπλευρες και πολλές φορές στρεβλές αντιλήψεις για τους μετανάστες. Η λαθρομετανάστευση αναδείχθηκε ως ένα από τα σημαντικότερα θέματα στη δημόσια ατζέντα και συνδέθηκε με την παραβατικότητα μιας μερίδας μεταναστών. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90 οι Έλληνες δεν ήταν εξοικειωμένοι με το φαινόμενο υποδοχής μεταναστών γι' αυτό και η επιρροή που δέχτηκαν από τα έντυπα μέσα ενημέρωσης θεωρείται πολύ σημαντική.

Μέσα από την παρούσα εργασία επιχειρήσαμε να μελετήσουμε την κλιμάκωση κάλυψης του φαινομένου από τον Τύπο κατά τη διάρκεια της τελευταίας 20ετίας. Επίσης, διερευνήθηκαν οι τρόποι απεικόνισης των μεταναστών αλλά και το φαινόμενο της μετανάστευσης συνολικά. Με την βοήθεια της θεωρίας της «πλαισίωσης», αναδείχθηκαν τα πλαίσια (frames) εντός των οποίων εντάχθηκαν οι μετανάστες και έγινε κατανοητός ο τρόπος χειρισμού του φαινομένου της μετανάστευσης από τις εφημερίδες. Η θεωρία της «πλαισίωσης» επιβεβαιώνεται σε σημαντικό βαθμό όσον αφορά την παρούσα μελέτη. Τα μέσα ενημέρωσης τοποθέτησαν, κυρίως κατά την πρώτη δεκαετία, την μετανάστευση εντός του κάδρου «λαθραία είσοδος – εγκληματικότητα» με στόχο να επικοινωνήσουν ένα συγκεκριμένο μήνυμα και να πλαισιώσουν το θέμα σύμφωνα με τις παγιωμένες αντιλήψεις της κοινωνίας. Ουσιαστικά, παρατηρούμε ότι ο ημερήσιος τύπος αποτύπωσε την μετανάστευση με τέτοιο τρόπο ώστε να μην έρχεται σε αντίθεση με την ισχύουσα τάξη πραγμάτων. Ερμήνευσε ένα πρωτόγνωρο για τα ελληνικά δεδομένα γεγονός σύμφωνα με τα υπάρχοντα γνωστικά σχήματα, με αποτέλεσμα να στρεβλώσει σε

μεγάλο βαθμό την πραγματικότητα, να παρουσιάσει ορισμένες μόνο πτυχές και να αποκρύψει πολλές άλλες. Το μεταναστευτικό ρεύμα εμφανίστηκε στις εφημερίδες σε συσχετισμό, κυρίως, με την «λαθραία είσοδο μεταναστών» και με την παραβατική δραστηριότητα κάποιων εξ' αυτών, η οποία προσωποποιήθηκε και διογκώθηκε σε σημαντικό βαθμό. Αποσιωπήθηκαν οι όποιες θετικές συνέπειες της μετανάστευσης στην οικονομία και την κοινωνία και προβλήθηκε υπέρμετρα η ατομική παραβατικότητα.

Η συζήτηση γύρω από το θέμα διαμορφώθηκε κατά αναλογία με την ιδεολογική και πολιτική κατεύθυνση της κάθε εφημερίδας, με αποτέλεσμα κάθε φορά να προβάλλονται (ή να αποσιωπούνται) εκείνες οι πτυχές που «ταίριαζαν» με τη γραμμή και το ύφος της. Κατά τη διάρκεια της πρώτης υπό εξέταση περιόδου ο μετανάστης συνδέθηκε με το στερεότυπο «λαθρομετανάστης – εγκληματίας». Ο συγκεκριμένος τρόπος πλαισίωσης συνέβαλε στην απόδοση συλλογικών ευθυνών στην πλειοψηφία των μεταναστών και καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την αντίληψη εκ μέρους της ελληνικής κοινωνίας της γενικότερης εικόνας του φαινομένου της μετανάστευσης. Η δεύτερη δεκαετία χωρίζεται ουσιαστικά σε δύο περιόδους. Τα πρώτα χρόνια παρατηρήθηκε αλλαγή στην συνολική στάση των εφημερίδων, οι οποίες ανέδειξαν το «πλαισίο»: «οικονομικοί μετανάστες και τα δικαιώματά τους». Δόθηκε έμφαση στα προβλήματα των μεταναστών, στα αίτια της κοινωνικής παραβατικότητας και στα αποτελέσματα της μετανάστευσης για τους ίδιους τους μετανάστες αλλά και την χώρα υποδοχής. Αυτή η θετική απεικόνιση οφείλεται αφενός μεν στην αλλαγή στάσης της ίδιας της κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες και αφετέρου στο καλό οικονομικό κλίμα που επικρατούσε εκείνη την εποχή. Προς το τέλος της δεύτερης υπό εξέταση περιόδου, παρατηρείται μια τάση επιστροφής στον αρνητικά φορτισμένο λόγο της πρώτης δεκαετίας. Η συζήτηση επικεντρώνεται στην παραβατικότητα των μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας αλλά και σε ζητήματα ασύλου και παράνομης εισροής χιλιάδων μεταναστών στην χώρα. Η ελληνική κοινωνία, η οποία δοκιμάζεται από την οικονομική κρίση και την ανεργία, αναζητεί αποδέκτες καταλογισμού ευθυνών, με αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, να στοχοποιούνται και οι μετανάστες. Αρκετά από τα Μέσα Ενημέρωσης συμμετέχουν σε αυτή τη διαδικασία και ανατροφοδοτούν το κλίμα στοχοποίησης του «άλλου».

Η συζήτηση για την δημιουργία μιας αποτελεσματικής εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής παραμένει σήμερα πιο επίκαιρη από ποτέ. Η Ελλάδα είναι μία από τις πρώτες

χώρες εισόδου μεταναστών στην Ευρώπη. Ο κανονισμός «Δουβλίνο II», ο οποίος επιβάλλει την επαναπροώθηση προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην πρώτη χώρα εισόδου τους στην Ευρώπη, καθιστά δυσχερέστερη τη διαχείριση της μεταναστευτικής ροής.⁵ Όσο η χώρα μετατρέπεται σε «χωματερή ψυχών» και όσο τα όργανα της ΕΕ δεν αναγνωρίζουν την ανάγκη δημιουργίας αποτελεσματικότερης μεταναστευτικής πολιτικής, τόσο το ζήτημα της μετανάστευσης θα δημιουργεί εντάσεις και προβλήματα στην ελληνική κοινωνία. Φαίνεται ότι θα χρειαστούν αρκετά χρόνια αλλά και πολλές πολιτικές - κοινωνικές παρεμβάσεις, ώστε να διαχειριστεί η ελληνική κοινωνία το φαινόμενο της μετανάστευσης αλλά και τα έντονα, αρνητικά στερεότυπα της πρώτης δεκαετίας, τα οποία συνοδεύουν ακόμα και σήμερα την εικόνα του μετανάστη. Θα πρέπει να καλλιεργηθεί μια διαδραστική σχέση μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών, έτσι ώστε να ξεπεραστούν τα στερεότυπα και να προχωρήσει η διαδικασία ομαλής ένταξης αυτών των ανθρώπων στην ελληνική κοινωνία. Ουσιαστικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία θα πρέπει να έχει η ελληνική πολιτεία με τη θέσπιση κανόνων και με τη δημιουργία μιας αποτελεσματικής εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής.

Καταλήγοντας, θεωρούμε την παρούσα μελέτη ως μια ιδιαίτερη προσέγγιση του μεταναστευτικού ζητήματος, το οποίο έχει αποτελέσει πεδίο πολλών ερευνών. Η κάλυψη της τελευταίας 20ετίας δημιουργεί τις βάσεις για μια ευρύτερη θέαση του φαινομένου της μετανάστευσης και βοηθάει στην συνολικότερη αποτίμηση του ζητήματος. Έξι ακόμη έρευνες μελετούν την σημασία των ΜΜΕ για τη διαμόρφωση των αντιλήψεων σχετικά με την μετανάστευση και καλύπτουν την περίοδο 1991-2003. (Mikrakis και Triandafyllidou, 1994, Βαμβακάς, 1997, Κοιλιάρη, 1997, Κωνσταντινίδου, 2001, Lalioti,

---

⁵ Καθημερινή, 22/06/2011. «Το Συμβούλιο της Ευρώπης έκρινε αναποτελεσματικό τον κανονισμό «Δουβλίνο II». Ο διεθνής οργανισμός προτείνει κοινή διαχείριση των μεταναστευτικών ροών από τη Β. Αφρική. Ο Κανονισμός «Δουβλίνο II» είναι αναποτελεσματικός και πρέπει ν' αλλάξει, αναφέρει με ψήφισμα της, η Ολομέλεια της Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τον ευρωπαϊκό Κανονισμό βάσει του οποίου επιβάλλεται η επαναπροώθηση προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην πρώτη χώρα εισόδου τους στην Ευρώπη. Με άλλο της Ψήφισμα, η Ολομέλεια ζήτησε απ' όλες τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να αναλάβουν από κοινού την διαχείριση των μεταναστευτικών ροών από τις χώρες της Βορείου Αφρικής προς τις νότιες ακτές της Ευρώπης, που παρουσιάζουν ανησυχητική αύξηση και αναμένεται, σύμφωνα με τους σχετικούς υπολογισμούς, οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο στην Ευρώπη να φθάσουν τους 750.000, μέχρι το τέλος του 2011. Όλες οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν χρέος να βοηθήσουν την Ελλάδα, την Ιταλία και την Μάλτα, που δέχονται χιλιάδες «ανθρώπους των πλοιαρίων» στο έδαφος τους και να συμμετάσχουν στη διαχείριση της ανθρωπιστικής αυτής κρίσης, τονίζεται στο Ψήφισμα.»

2005, Μοσχοπούλου, 2005). Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας δεν φαίνεται να αντικρούουν εκείνα των παραπάνω μελετών. Ωστόσο, το μεγαλύτερο χρονικό εύρος και ο συνδυασμός ποιοτικής – ποσοτικής ανάλυσης βοήθησε στην εξαγωγή συνολικότερων, λιγότερο αποσπασματικών συμπερασμάτων. Ουσιαστικά, αποτυπώθηκε σε βάθος χρόνος η πορεία διαμόρφωσης της εικόνας του μετανάστη από τον ελληνικό τύπο.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ξενόγλωσση

Berelson, B. (1952) *Content Analysis in Communication Research*. New York: Free Press

Bryant, J. & Miron, D. (2004) Theory and Research in Mass Communication. *Journal of Communication*, 54 (4) 662-704.

Chong, D. & Druckman, J. N. (2007) A Theory of Framing and Opinion Formation in Competitive Elite Environments. *Journal of Communication*, 57 (1) 99-118.

D' Angelo, P. (2002) News Framing as a Multiparadigmatic Research Program: A Response to Entman, *Journal of Communication*, 52 (4) 870-888.

Downing, J. & Husband, C. (2005) *Representing "Race", Racisms, Ethnicities and Media*, London, Sage.

Druckman, J. N. (2001) On the limits of framing effects. Who can frame? *The Journal of Politics*, 63, 1041-1066.

Entman, R. M. (1993) Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43 (4), 51-58.

Lester, P. M. (1997) "Images and Stereotypes", σε Elliott, D.C. & Elliott D. *Contemporary Ethical Issues: Journalism*. Santa Barbara: ABC-CLIO διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση <http://commfaculty.fullerton.edu/lester/writings/mediastereo.html>

Lippmann, W. (1962) *Public Opinion*. New York, Macmillan.

McCombs, M. (1997) New frontiers in agenda setting: Agendas of attributes and frames. *Mass Communication Review*, 24 (1&2), 119-157

Triantafyllidou, A. (2002) 'Greece' σε ter Waal, Jessika (ed.) *Racism and Cultural Diversity in the Mass Media ; an overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995-2000*. Vienna: European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER), σελ.149-170

Scheufele, D. A. (1999) Framing as a theory of media effects. *Journal of Communication*, 49 (1), 103-122

Tsoukala, A. (1999) 'The perception of the "other" and the integration of immigrants in Greece', σε A. Geddes and A. Favell (eds), *The Politics of Belonging: Migrants and Minorities in Contemporary Europe*, Aldershot: Ashgate, σελ. 109-24.

Zaller, J. (1992) *The nature and origins of mass opinion*. New York: Cambridge University Press.

2. Ελληνόγλωσση

Αλφιέρη, Σ. (2000) Νομοσχέδιο ενίσχυσης του ρατσισμού και της ξеноφοβίας, *Περί Δήμων*

Ανθόπουλος, Θ. Α. (2000) Προστασία κατά του ρατσισμού και ελευθερία πληροφόρησης, Ένα Συνταγματικό Δίλημμα. Αθήνα, Παπαζήση

Γεωργούλας, Σ. (2001) 'Η νέα μεταναστευτική κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοποίησή της', σε Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ. (επιμέλεια) *Μετανάστες στην Ελλάδα*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Δεμερτζής, Ν. (2002) Πολιτική Επικοινωνία: Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο. Αθήνα, Παπαζήση

Καρύδης, Β. (1996) *Η Εγκληματικότητα των Μεταναστών την Ελλάδα*. Ζητήματα Θεωρίας και αντεγκληματικής Πολιτικής. Αθήνα, Παπαζήση

Καρύδης, Β. (2004) 'Το ζήτημα της δεύτερης γενιάς. Έγκλημα και Μετανάστευση. Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη' σε Παύλου, Μ., Χριστόπουλος, Δ. (επιμέλεια). Αθήνα, Κριτική

Κόντης, Α., Ζωγραφάκης, Σ., Μητράκος, Θ. (2008) 'Οι επιδράσεις της απασχόλησης των μεταναστών στην ελληνική οικονομία', σ. 52-69, σε Καβουνίδη, Τ., Κόντης, Α., Λιανός, Θ., Φακιολάς, Ρ., (επιμέλεια) *Μετανάστευση στην Ελλάδα, Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές*, Τόμος Α', Αθήνα, ΙΜΕΠΟ

Κούρτοβικ, Ι. (2001) 'Μετανάστες: ανάμεσα στο δίκαιο και στη νομιμότητα (Δελτίο εγκληματικότητας)' σε Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ. (επιμέλεια) *Μετανάστες στην Ελλάδα*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Κωνσταντινίδου, Χ. (2001) *Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος: η εγκληματικότητα η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον Ελληνικό Τύπο*. Αθήνα, Σάκκουλας

Λαμπροπούλου, Ε. (2000) 'Η βία και η εγκληματικότητα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Are bad news good news?. Εγκληματίες και Θύματα στο κατώφλι του

21ου αιώνα' σε Δασκαλάκη Η., Παπαδοπούλου Π., Τσαμπαρλή Δ., Τσίγκανου Ι., Φρονίμου Ε. (επιμέλεια). Αθήνα, ΕΚΚΕ

Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ. (επιμέλεια) (2001) Μετανάστες στην Ελλάδα. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Μοσχοπούλου, Α. (2005) Η εγκληματικότητα των μεταναστών: απεικόνιση του φαινομένου στον απογευματινό τύπο, 1990-1999. Αθήνα, Σάκκουλας

Μουσούρου, Λ. (1991) Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, Αθήνα, Gutenberg

Πανούσης, Γ., Χλούπης, Γ. και Ρούσσης, Α. (2006) Media και Έγκλημα, Αθήνα, Σάκκουλας

Παπαδοπούλου, Τ. (2002) Θεσμικές καινοτομίες στην αντιμετώπιση της μετανάστευσης, *Το Σύνταγμα* (4/2002)

Παύλου, Μ. (2001) Οι «λαθρέμποροι του φόβου»: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υπονήφιας μητρόπολης', σε Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ. (επιμέλεια) Μετανάστες στην Ελλάδα. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Πετράκου, Η. (2001) 'Η κατασκευή της μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία' σε: Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ. (επιμέλεια) Μετανάστες στην Ελλάδα. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Τριανταφυλλίδου, Α. (2005) Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις. Αθήνα, ΕΛΙΑΜΕΠ.

Τσίγκανου, Ι. (2011) 'Μετανάστευση και εγκληματικότητα', *Μετανάστευσης Επίκαιρα*, Τεύχος 2, Αθήνα, Ε.Μ.ΜΕ.ΔΙΑ

Ψύλλα, Μ. (2010) Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο, Αθήνα, Τυπωθήτω

Fiske, J. (1992) Εισαγωγή στην Επικοινωνία, Αθήνα, Επικοινωνία & Κουλτούρα

Wolton, D. (2005) Σκέψεις για την επικοινωνία, Αθήνα, Σαββάλας

3. Εφημερίδες

(ενδεικτική λίστα δημοσιευμάτων που μελετήθηκαν) με αλφαβητική σειρά

1. Απογευματινή

- *Απογευματινή*, «Αλβανική Μαφία σπέρνει τον τρόμο στην Αθήνα. Εκτέλεση εν ψυχρώ!», 9-9-1991, σ. 31
- *Απογευματινή*, «Η συνωμοσία εναντίον του Ελληνισμού», 9-9-1991, σ. 10
- *Απογευματινή*, «Επιχείρηση – σκούπα για Αλβανούς φυγάδες», 10-9-1991, σ. 28
- *Απογευματινή*, «Φούντωσε το έγκλημα», 13-9-1991, σ. 26
- *Απογευματινή*, «Εμιγκρέδες της συμφοράς. Εκρηκτικές διαστάσεις παίρνει η λαθρομετανάστευση στην Ελλάδα», 15-9-1991, σ.σ. 16-17
- *Απογευματινή*, «Κανένα έλεος για τη μαφία Αλβανών», 10-12-1991, σ. 2
- *Απογευματινή*, «Διώξτε τα τέρατα», 20-12-1991, σ.1
- *Απογευματινή*, «Φρίκη και φόβος. Σκότωσαν συνταξιούχο μέσα σε λεωφορείο για να τον ληστέψουν!», 20-12-1991, σ.σ. 24-25
- *Απογευματινή*, «Μπλόκα στα σύνορα – ‘σκούπα’ – στους δρόμους για να απαλλαγεί η χώρα από τους Αλβανούς εγκληματίες», 22-12-1991, σ. 3
- *Απογευματινή*, «Ζουν με τον φόβο των Αλβανών φονιάδων», 31-12-1991, σ. 8
- *Απογευματινή*, «Ξανά στη ζητιανιά με το κοριτσάκι... Αφέθηκε ελεύθερη, αλλά η μιζέρια παραμονεύει», 17-1-1998, σ. 12
- *Απογευματινή*, «Αλβανίδα καταδικάστηκε για επαιτεία», 30-1-1998, σ. 3
- *Απογευματινή*, «Μας σκοτώνουν και μας λένε και ρατσιστές», 24-3-1998, σ. 10
- *Απογευματινή*, «Γλίτωσαν το... λιντσάρισμα. Έκρηξη οργής στην Καστοριά κατά των δολοφόνων του άτυχου αστυφύλακα. Με λιντσάρισμα απείλησαν τους Αλβανούς φονιάδες», 24-3-1998, σ. 13
- *Απογευματινή*, «Βοήθεια, σώστε μας από τους μαφιόζους», 24-3-1998, σ. 20
- *Απογευματινή*, «Εγκληματικότητα: Οι πολίτες παίρνουν τον νόμο στα χέρια τους. Σε ακραία φαινόμενα οδηγεί η ξеноφοβία», 26-3-1998, σ. 1
- *Απογευματινή*, «Περιπολίες για κακοποιούς λαθρομετανάστες», 26-3-1998, σ.σ. 16-17
- *Απογευματινή*, «Μαύρα σύννεφα τρόμου απ’ την πρωτόγνωρη έξαρση της εγκληματικότητας», 26-3-1998, σ.σ. 16-17
- *Απογευματινή*, «Αλβανοί οικονομικοί μετανάστες. Προσπαθούν να γκρεμίσουν τα τείχη της προκατάληψης στη δεύτερη πατρίδα», 21-5-2006, σ.σ. 22-23
- *Απογευματινή*, «Φιλιππινέζοι οικονομικοί μετανάστες. Μια «κλειστή» κοινωνία 35.000 ψυχών στο... χάος της «πολυεθνικής» Αθήνας», 26-5-2006, σ. σ. 18-19
- *Απογευματινή*, «Πιστοποιητικό εκμάθησης ελληνικών σε μετανάστες», 6-7-2006, σ. 8
- *Απογευματινή*, «Ψηφίζουν και οι πολίτες των χωρών της ΕΕ», 12-7-2006, σ. 4

- *Απογευματινή*, «Νέα ευκαιρία για τους λαθρομετανάστες», 29-11-2006, σ. 5
- *Απογευματινή*, «Ολοκληρωμένη μεταναστευτική πολιτική με στόχο την ανάπτυξη και την πρόοδο», 3-2-2007, σ. 10
- *Απογευματινή*, «Νόμιμη και παράνομη μετανάστευση. Η ΕΕ μελετά τη ρύθμιση του προβλήματος», 16-2-2007, σ. 5
- *Απογευματινή*, «Ο νόμος για τους μετανάστες», 16-3-2007, σ. 14
- *Απογευματινή*, «Πρόνοια για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών», 8-4-2007, σ. 11

2. Ελευθεροτυπία

- Δρεττάκης, Μ., «Αύξηση του πληθυσμού μόνο χάρη στους μετανάστες», 28-3-2001, σ. 12
- *Ελευθεροτυπία*, «Νομοσχέδιο κατά της λαθρομετανάστευσης», 11-9-1991, σ. 12
- *Ελευθεροτυπία*, «Εκδρομή» στην Αλβανία», 19-9-1991, σ. 2
- *Ελευθεροτυπία*, «Φεύγουν με κλούβα και γυρίζουν με... ταξί», 30-9-1991, σ. 19
- *Ελευθεροτυπία*, «Εξήντα εξαιρέσεις στο έτος ρατσισμού», 16-3-1998, σ. 45
- *Ελευθεροτυπία*, «Άγριος φόνος από Αλβανούς. Θύμα αστυνομικός. Νόμος Λιντς από Ελληναράδες», 21-3-1998, σ.σ. 20, 45
- *Ελευθεροτυπία*, «Όταν ήμασταν «Αλβανοί» στην Αμερική», στήλη «Ιός», 21-3-1998, σ. 47
- *Ελευθεροτυπία*, «Το κέντρο αποφάσεων της Αλβανικής μαφίας βρίσκεται μέσα στις φυλακές», 22-3-1998, σ.σ. 92-93
- *Ελευθεροτυπία*, «Γιώργος Ρωμαίος: Να πάρουν και οι πολίτες μέτρα αυτοπροστασίας», 23-3-1998, σ.σ. 14, 67
- *Ελευθεροτυπία*, «Verboten: Υστερία σε στιλ ναζί, κοινοτάρχης κατά Αλβανών», 26-3-1998, σ. 1
- *Ελευθεροτυπία*, «Απελάσεις Αλβανών ζητούν στα Δωδεκάνησα», 26-3-1998, σ. 21
- *Ελευθεροτυπία*, «Το Verboten στον εισαγγελέα – αποδοκιμάζεται ο κοινοτάρχης», 27-3-1998, σ.σ. 6-7
- *Ελευθεροτυπία*, «Η κάθοδος των Αλβανών και ο τρόμος της κοινωνίας», 27-3-1998, σ. 10
- *Ελευθεροτυπία*, «Ένα εκατ. Οι λαθρομετανάστες στην Ελλάδα», 23-5-2001, σ. 14
- *Ελευθεροτυπία*, «Μετανάστες: 308.000 αιτήσεις», «Νομιμοποίηση: 308.000 αιτήσεις και 20 δις έσοδα», 1-8-2001, σ.σ. 1, 18, 47
- *Ελευθεροτυπία*, «Διχασμένοι για τους αλλοδαπούς αλλά όχι όπως παλιά», 1-8-2001, σ. 47
- Κωστόπουλος, Τ., Τρίμης, Δ., Ψαρρά, Αγγ., Ψαρράς, Δ., «Ο νέος νόμος. Μετανάστες 'ολίγον νόμιμοι'», 27-5-2001, σ. 47
- Μοσχονάς, Κ., «Ελλάδα: Ξενοφόβιος πλέον ο 'Ξένιος Ζευς'», 21-3-2001, σ. 11
- Μοσχονάς, Κ., «Πρώτοι στην ξενοφοβία, τελευταίοι στην τεχνολογία», 9-11-2001, σ.σ. 46-47

3. Ελεύθερος Τύπος

- *Ελεύθερος Τύπος*, «Φονικό για... μια χούφτα χιλιάρικα», 7-9-1991, σ. 2
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Σφαγή από Αλβανούς μαφιόζους!...», 9-9-1991, 42
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Με οργανωμένο σχέδιο η εισβολή αλλοδαπών», 10-9-1991, σ. 20
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Έβερτ: Ασφαλίστε τα σύνορα», 19-9-1991, σ. 11
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Αλβανοί με... σύστημα. Κλέβουν τη Θεσσαλονίκη και τα πουλάνε στα Γιάννενα», 27-9-1991, σ. 29
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Τρόμος στις πιάτσες των ταξιτζήδων», 3-3-1998, σ. 5
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Από Αλβανία μούλάρια – βαποράκια με 2 τόνους χασίς», 8-3-1998, σ. 66
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Μηδενική η αύξηση των γηγενών Ελλήνων ορθοδόξων», 28-3-2001, σ. 14
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Νέα ευκαιρία στους μετανάστες», 11-10-2006, σ. 12
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Ανάσα ζωής» οι μετανάστες σε μια Ευρώπη που γερνάει», 5-11-2006, σ. 12
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Κώδικας κοινωνικής ένταξης μεταναστών», 6-8-2006, σ. 57
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Η ώρα της κοινωνικής ένταξης», «936 ευρώ ο μισθός του μετανάστη», 1-8-2006, σ.σ. 14-15
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Νέα ευκαιρία για τους μετανάστες», 29-11-2006, σ. 20
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Εθνικ μωσαϊκό η Ελλάδα με 510.115 «νόμιμους» μετανάστες», 5-3-2006, σ.σ. 60-61
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Ειδικότητα στην ανειδίκευτη εργασία», 10-3-2007, σ. 31
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Συνήγορος του Μετανάστη», 8-2-2007, σ. 16
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Ταλαιπωρούν τους μετανάστες», 8-1-2007, σ. 50
- Τριανταφύλλου, Σ., «Ας μην κάνουμε τον απολογισμό της ελληνικής πολιτικής έναντι των μεταναστευτικών κυμάτων... Μετανάστες: πολλά προβλήματα, λίγες λύσεις», 21-2-2010, σ. 52
- *Ελεύθερος Τύπος*, «Συγκέντρωση για τους μετανάστες το Σάββατο στην Ομόνοια», 18-2-2010, σ. 25

4. Καθημερινή

- *Καθημερινή*, «Απελάθηκαν 40 Αλβανοί φυγάδες», «Σύσκεψη για την εγκληματικότητα», 20-9-1991, σ. 7
- *Καθημερινή*, «Παράνομη εργασία αλλοδαπών», 20-9-1991, σ. 9
- *Καθημερινή*, «Η Ευρώπη φοβάται τους «βάρβαρους»», 22-9-1991, σ. 26
- *Καθημερινή*, «Ληστεία από Αλβανούς φυγάδες», 26-9-1991, σ. 5
- *Καθημερινή*, «Όνειρο» φτωχών η Ελλάδα», 29-9-1991, σ. 11
- *Καθημερινή*, «Μετανάστες: «νέο αίμα» στην Ευρώπη», 6-10-1991, σ. 26
- *Καθημερινή*, «Κάρτα ελπίδας για μετανάστες», 3-1-1998, σ. 1
- *Καθημερινή*, «Τα ξεφτέρια και οι ξένοι», 6-1-1998, σ.1
- *Καθημερινή*, «Ε.Ε.: οι νέοι δεν δέχονται τους μετανάστες», 7-2-1998, σ. 6
- *Καθημερινή*, «Οι μαθητές διδάσκουν «αντιρατσισμό» Οι γονείς ανησυχούν για την παρουσία «ξένων» παιδιών στα σχολεία, οι εκπαιδευτικοί παραδέχονται ότι γίνονται διακρίσεις», 21-3-2001, σ. 12

- *Καθημερινή*, «Κοινοί κανόνες για το άσυλο και τη μετανάστευση», 25-3-2001, σ. 25
- *Καθημερινή*, «Διευκρινίσεις Συνηγόρου για μετανάστες», 5-10-2005, σ. 10
- *Καθημερινή*, «Παυλόπουλος: Κέρδος μας οι μετανάστες», 11-10-2005, σ. 3
- *Καθημερινή*, «Παυλόπουλος: Σεβασμός δικαιωμάτων μεταναστών», 20-10-2005, σ. 4
- *Καθημερινή*, «Ελλάδα: αλήθειες και ψέματα για τους μετανάστες. Ζουν δύσκολα αλλά όχι σε γκέτο», 13-11-2005, σ. 11
- *Καθημερινή*, «Υπερ-προβάλλεται η εγκληματικότητα των μεταναστών», 13-11-2005, σ. 13
- *Καθημερινή*, «Έλληνες: οι πιο ξενόφοβοι στην Ευρώπη», 18-12-2005, σ. 6
- *Καθημερινή*, «Στοπ» στο μίσος μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών», 15-1-2006, σ. 11
- *Καθημερινή*, «Θολή εικόνα Ελλήνων για μετανάστες», 15-2-2007, σ. 3
- *Καθημερινή*, «Οι μετανάστες τονώνουν την οικονομία», 26-1-2007, σ. 5
- *Καθημερινή*, «Η ιθαγένεια στον δρόμο προς τη Βουλή», 17-1-2010, σ. 3
- *Καθημερινή*, «Αλλάζει το σύστημα παροχής ασύλου σε λαθρομετανάστες», 20-1-2010, σ. 4

5. Τα Νέα

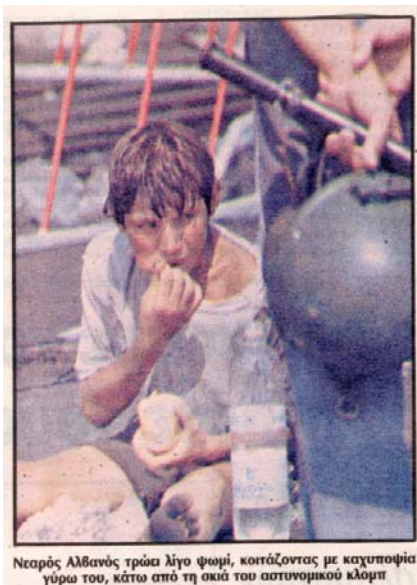
- *Τα Νέα*, «Γκέτο στην Ευρώπη από μετανάστες τριτοκοσμικούς», 21-3-1991, σ. 15
- *Τα Νέα*, «Συμφωνία κατά της λαθρομετανάστευσης», 1-11-1991, σ. 25
- *Τα Νέα*, «Πρόσφυγες για το μεροκάματο», 8-1-1991, σ. 34
- *Τα Νέα*, «Αλβανοί κρύβονταν πίσω από χιονισμένους θάμνους για να μη συλληφθούν. Σαν πουλιά στην μπόρα», 26-1-1991, σ. 55
- *Τα Νέα*, «8.000 Αλβανοί φυγάδες», 7-3-1991, σ. 15
- *Τα Νέα*, «Το δουλεμπόριο ξαναζεί στην Ελλάδα», 9-4-1991, σ.σ. 32-33
- *Τα Νέα*, «Η TV «ξελόγιασε» 220.000 ξένους», 10-4-1991, σ. 32-33
- *Τα Νέα*, «400.000 παράνομοι ξένοι», 6-9-1991, σ. 13
- *Τα Νέα*, «Μαφία Αλβανών ελέγχει τη φυλακή», 4-12-1991, σ. 39
- *Τα Νέα*, «Η Ευρώπη ανησυχεί από την εισροή ξένων μεταναστών», 14-5-1991, σ. 14
- *Τα Νέα*, «400.000 αλλοδαποί δουλεύουν παράνομα. Ποινές για απασχόληση ξένων. Τι προβλέπει το νομοσχέδιο», 6-9-1991, σ. 1
- *Τα Νέα*, «Τα σύνορα της μεγάλης φυγής! Νέο κύμα προσφύγων από την Αλβανία», 2-1-1991, σ. 28
- *Τα Νέα*, «Το δίπτυχο της μεγάλης φυγής. Απροετοίμαστη η κυβέρνηση για τους Αλβανούς πρόσφυγες», 4-1-1991, σ. 18
- *Τα Νέα*, «Ψάχνουν για αλβανική μαφία», 9-9-1991, σ. 24
- *Τα Νέα*, «Ζητάνε και τα ρέστα οι Αλβανοί», 27-12-1991, σ. 7
- *Τα Νέα*, «Οι μικροί ναζί ανάμεσά μας. Μια έρευνα για τις φασιστικές οργανώσεις και το ρατσισμό στην Ελλάδα», 18-11-1991, σ.σ. 36-37
- *Τα Νέα*, «Οδηγίες για τη νομιμοποίηση λαθρομεταναστών», 3-1-1998, σ. 17
- *Τα Νέα*, «Το Νο1 πήρε Μολδαβός», 31-3-1998, σ. 16
- *Τα Νέα*, «Δίμηνη διορία στους αλλοδαπούς», 8-5-2001, σ. 20

- *Τα Νέα*, «Άδειες παραμονής ζητούν χιλιάδες αλλοδαποί», 29-5-2001, σ.σ. 14-15
- *Τα Νέα*, «450.000 μετανάστες στην ουρά», 23-5-2001, σ. 15
- *Τα Νέα*, «Και 2^η ευκαιρία στους μετανάστες», 31-5-2001, σ. 10
- *Τα Νέα*, «13 χρόνια περιμένω πιστοποιητικό... γέννησης!», 8-12-2005, σ. 13
- *Τα Νέα*, «Προς νέα παράταση για αιτήσεις μεταναστών», 22-12-2005, σ. 11
- *Τα Νέα*, «Να σταματήσεις η ομηρεία των παιδιών», 27-3-2007, σ. 15
- *Τα Νέα*, «Παιδιά χωρίς πατρίδα», 26-3-2007, σ. 13
- *Τα Νέα*, «Οι μετανάστες δίνουν «ρεύμα» στην οικονομία», 2-1-2007, σ. 12
- *Τα Νέα*, «Στη Βουλή το νομοσχέδιο για τους μετανάστες», 4-2-2010, σ. 5
- *Τα Νέα*, «Δεν είναι λύση τα στρατόπεδα μεταναστών», 22-2-2010, σ. 10
- *Τα Νέα*, «Παρέμβαση Παπούλια: Στοιχείο ωριμότητας η ένταξη των μεταναστών», 22-2-2010, σ. 9
- *Τα Νέα*, «Κραυγές και ανακρίβειες για τους μετανάστες», 23-2-2010, σ. 10

6. Ριζοσπάστης

- *Ριζοσπάστης*, «Ομηροι της "νομιμοποίησης" οι μετανάστες», 4-3-1997, σ. 16
- *Ριζοσπάστης*, «Αλλοδαποί εργάτες. Νομιμοποίηση «μαϊμού», 6-9-1997, σ. 3
- *Ριζοσπάστης*, «Αυτοαναιρούμενα διατάγματα», 14-9-1997, σ. 16
- *Ριζοσπάστης*, «Κακή αρχή για αλλοδαπούς», 8-2-1997, σ. 10
- *Ριζοσπάστης*, «Μετανάστες στην Ελλάδα: έχουμε κι εμείς δικαίωμα στην εργασία και τη ζωή», 21-6-1997, σ. 28
- *Ριζοσπάστης*, «Η κυβέρνηση θέλει τους μετανάστες σε καθεστώς παρανομίας», 7-3-2001, σ. 17
- *Ριζοσπάστης*, «Στόχος να μείνουν αντικείμενα στυγνής εκμετάλλευσης», 8-3-2001, σ. 29
- *Ριζοσπάστης*, «Νομοσχέδιο για μετανάστες: ξενόφοβες και ρατσιστικές διατάξεις», 12-12-2000, σ. 28
- *Ριζοσπάστης*, «Μετανάστες: Απαιτούνται μέτρα - φραγμός στην ομηρία και εκμετάλλευσή τους. Το ΚΚΕ καταψήφισε νομοσχέδιο που αφορά στις προϋποθέσεις νομιμοποίησης και τη σύσταση Εθνικής Επιτροπής Μεταναστών», 7-2-2007, σ. 13
- *Ριζοσπάστης*, «Υπουργείο Εσωτερικών: στήθηκε φάμπρικα εκμετάλλευσης των μεταναστών», 12-8-2006, σ. 1
- *Ριζοσπάστης*, «Νομοσχέδιο για ιθαγένεια και ψήφο στις τοπικές εκλογές. Ενσωμάτωση, υποταγή και διάσπαση των μεταναστών», 17-1-2010, σ. 24

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τα Νέα: Χαρακτηριστικό φωτογραφικό υλικό και σκίτσα της πρώτης δεκαετίας (1991-2001)

Χαρακτηριστικό φωτογραφικό υλικό από την εφημερίδα Ριζοσπάστης

Τα Νέα: Τα ρεπορτάζ της εφημερίδας διανθίζονται από φωτογραφίες μεταναστών, οι οποίοι μιλούν για τα προβλήματα και τη ζωή τους στην Ελλάδα.

Τα Νέα: «Μετανάστες από το Ουζμπεκιστάν, την Πολωνία, το Αφγανιστάν, τη Συρία αλλά και άλλες χώρες παρακολουθούν μαθήματα ελληνικής γλώσσας, τα οποία οργανώνει από το 1999 η ομάδα δασκάλων «Τα πίσω θρανία.»»

Ελευθεροτυπία: «Του επέτρεψαν την είσοδο, χαμογελά πανευτυχής και καταθέτει πρώτα τα δικαιολογητικά της γυναίκας του»

Ελευθεροτυπία: «Θέλουμε να ζήσουμε νόμιμα, να μη μας κυνηγάει η Αστυνομία. Αποκλείεται να επιστρέψουμε στην Αλβανία, εκεί δεν μπορούν να ζήσουν άνθρωποι», οι φράσεις που είπαν πολλοί ξένοι «παράνομοι» που απευθύνθηκαν στα γραφεία εξυπηρέτησης αλλοδαπών»

«Οι άθλιοι των Αθηνών»

Και Ελληνική υπηκοότητα για τα παιδιά που γεννιούνται εδώ, ζητούν οι μετανάστες

Ελευθεροτυπία: Διαδήλωση μεταναστών

Χαρακτηριστικό φωτογραφικό υλικό από την εφημερίδα «Ελευθεροτυπία»

Φωτογραφίες από την εφημερίδα Ελεύθερος Τύπος

Απογευματινή: Φωτογραφία που απεικονίζει μετανάστες από την Αλβανία οι οποίοι μιλούν για τη ζωή τους στην Ελλάδα

Η κ. Λούσι Σολκέντο εργάζεται ως οικιακή βοηθός.

Απογευματινή: Φωτογραφίες «Φιλιππινέζων οικονομικών μεταναστών»

ΛΕΞΕΙΣ / ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

αλλοδαποί	νομιμοποίησ η	πράσιν η κάρτα	εργοδοτικοί εκβιασμοί	αγωνία των προσφύγων	περιμένουν αδιαμαρτύρητα
οικονομικό μετανάστε ς κάρτα ελπίδας	συνωστισμός ελπίδας αναζητούν καλύτερη ζωή	μαύρη εργασία επιφυλα κτικότητα τα	θετική επίδραση στην απασχόληση ανεργία	ασφαλιστικές εισφορές για αλλοδαπούς εργάτες ασφάλιση μεταναστών	οι μετανάστες ωφελούν την χώρα υποδοχής προσωρινή άδεια εργασίας

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

πέπλο φτώχειας	τεράστιο μεταναστευτικό ρεύμα	στοιχειώδεις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης	εξαθλίωση Αλβανών	αλλοδαποί εργάτες	(υπέρ) εκμετάλλευση
ρατσιστική συμπεριφορά	σύνδεσμοι μεταναστών	απαιτούν καλύτερους όρους αμοιβής και ασφάλιση	ιμπεριαλισμός	ξενοφοβία για τους εργάτες	Ευρωπαϊκή Ένωση
αστυνομία συνόρων	«βάρβαροι»	Νομιμοποίηση «μαϊμού»	Υποχρεώσεις εργοδοτών	ομηρία	δικαιώματα μεταναστών εργατών
Η ανεργία ήταν σε υψηλά επίπεδα και πριν έρθουν οι μετανάστες οι	καθεστώς ανασφάλειας	άθλιες συνθήκες ζωής και εργασίας	άμεση νομιμοποίηση	συνέχιση της ομηρίας	αποκλείουν τη μεγάλη πλειοψηφία των μεταναστών
		Ίδια			

μετανάστες
προσφέρουν
στην
οικονομία

δικαιώματα
για όλους τους
αλλοδαπούς
με τους
Έλληνες
εργαζόμενους

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Οργανωμένη επιστροφή των φυγάδων που απελαύνοντα ι	Το σκηνικό είναι εφιαλτικό στο Τμήμα Μεταγωγών	Νομοσχέδιο κατά της λαθρομετανάστευσης	Ομάδες δίωξης λαθρομετανάστευσης	Ρουμάνοι ληστές
Οι Αλβανοί μετανάστες συνηθέστερα θύματα ρατσιστικής βίας	Άγριος φόνος από Αλβανούς	Νόμος του Λιντς από Ελληναράδες	Μαφιόζοι Αλβανοί σκότωσαν αστυνομικό	Όταν ήμασταν «Αλβανοί» στην Αμερική
Αλβανική μαφία στον Κορυδαλλό	Υστερία σε στιλ ναζί, κοινοτάρχης κατά Αλβανών	Ρέππας: δεν πρέπει να ρίχνουμε νερό στο μύλο της ξενοφοβίας και του ρατσισμού		

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

ΤΑ ΝΕΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Αλβανοί λαθρομετανάστες	ξενοφοβία	ανάρμοστη συμπεριφορά των εργοδοτών που τους εκμεταλλεύονται	κάποια κρούσματα κυρίως κλοπών	19χρονος Αλβανός έκρυβε 296 Καλάσνικοφ
νομιμοποίηση οικονομικών μεταναστών	μέτρα αστυνόμευσης	ασφάλεια	μήνυμα ενάντια στον ρατσισμό	ειρηνική συνύπαρξη
νομιμοποίηση λαθρομεταναστών	εγκληματικές ενέργειες λαθρομεταναστών	ομάδες αλλοδαπών κακοποιών	πράσινη κάρτα	Ανέξοδος αντιρατσισμός
κρούσματα εξαπάτησης αλλοδαπών	ίδια εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα με τους Έλληνες	έξοδος αλλοδαπών από την γκρίζα ζώνη της κοινωνίας	επικίνδυνη έννοια της ομοιογένειας	20.000 Κούρδοι πέρασαν παράνομα στη χώρα μας

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Μας σκοτώνουν και μας λένε και ρατσιστές	Ρώσικη μαφία	Αλβανοί φονιάδες	Βοήθεια! Σώστε μας από τους μαφιόζους	Μηδενική η αύξηση γγενών Ελλήνων ορθοδόξων
Από Αλβανία μουλάρια – βαποράκια με 2 τόνους χασίς	Αλβανοί κακοποιοί	Αλβανική μαφία σπέρνει τον τρόμο στην Αθήνα	Σφαγή από Αλβανούς μαφιόζους	Αλβανική «Κόζα Νόστρα» οπλισμένη με μπαλτάδες
Διώξτε τα τέρατα	Φόβος και τρόμος οι Αλβανοί	«Σκούπισαν» τους Αλβανούς	Σοβιετικοί κακοποιοί	Η συνωμοσία εναντίον του Ελληνισμού

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Αριθμός Δημοσιευμάτων

Αριθμός Δημοσιευμάτων (1991-2010)

Εφημερίδες	1991 (Σεπτ – Δεκ)	1997- 1998 (Δεκ – Μαρ)	2001	2005 – 2006 (Δεκ – Ιαν)	2007 (Μαρ)	2010 (Φεβρ)
Καθημερινή	7	9	23	17	7	10
Ελεύθερος	10	8	9	7	8	13
Τύπος						
Απογευματινή	15	12	11	5	4	8
Ελευθεροτυπία	17	15	34	17	10	26
Τα Νέα	23	20	25	10	8	17
Ριζοσπάστης	12	15	9	7	5	11
Σύνολο	84	79	111	66	41	77

ΠΙΝΑΚΑΣ 9
Αξιολόγηση περιεχομένου
δημοσιευμάτων

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	1991	1997-98	2001	2005-06	2007	2010
Καθημερινή	3	3	3	3	3	3
Ελεύθερος Τύπος	4	4	4	2	3	4
Απογευματινή	5	4	4	3	2	4
Ελευθεροτυπία	4	3	3	2	2	3
Τα Νέα	4	3	3	2	3	3
Ριζοσπάστης	2	2	1	1	1	1

Κατάταξη δημοσιευμάτων για μετανάστες με βάση το περιεχόμενό τους, τις λέξεις – φράσεις που εμπεριέχουν και τη στάση που διατηρούν απέναντι σε θέματα που σχετίζονται με την μετανάστευση και τους ίδιους τους μετανάστες: **πολύ θετικά: 1, θετικά: 2, ουδέτερα: 3, αρνητικά: 4, πολύ αρνητικά: 5**

Σημείωση: Ως θετική θεωρείται μια στάση εφόσον το σύνολο των υπό εξέταση δημοσιευμάτων αναφέρει, μεταξύ άλλων, τρόπους βοήθειας και αποκατάστασης των μεταναστών, βελτίωσης ποιότητας ζωής και εργασίας, κοινωνικής εμβάθυνσης, ευκαιρίες απασχόλησης, ασφάλισης, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, συνεισφοράς του μετανάστη στην ελληνική οικονομία. Ουδέτερη θεωρείται η στάση που δεν αναφέρει κανέναν χαρακτηρισμό για το μετανάστη ή στις συνέπειες από τη μετανάστευση για τον ίδιο και για την ελληνική κοινωνία. Ως αρνητική εκλαμβάνεται η στάση που έχει αρνητικά φορτισμένα, ξενοφοβικά και στερεοτυπικά χαρακτηριστικά. (π.χ. λαθρομετανάστης, παράνομος, εγκληματίας κλπ) Επίσης, αρνητική στάση θεωρείται όταν προβάλλεται ο μετανάστης την ώρα που βρίσκεται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τον ντόπιο πληθυσμό, π.χ. την ώρα που συλλαμβάνεται, απελαύνεται ή παρουσιάζει οποιαδήποτε άλλη εικόνα που υποδηλώνει μείωση της προσωπικότητάς του.

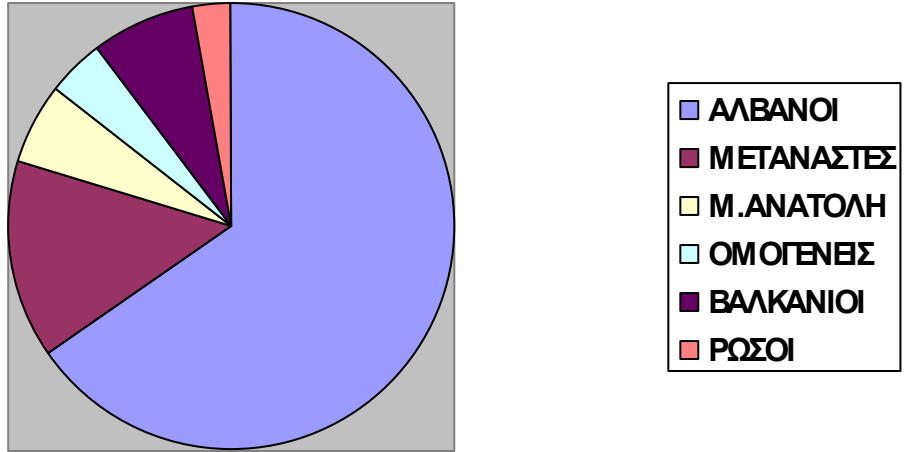
ΠΙΝΑΚΑΣ 10
Κατάταξη δημοσιευμάτων με βάση το περιεχόμενό τους
ανά θεματική ενότητα

1991-2001

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	Εθνικότητα	Εγκληματικότητα - Λαθρομετανάστευση	Μεταναστευτική Πολιτική	Οικονομία - Εργασία	Ξενοφοβία - Ρατσισμός
Καθημερινή	9	10	11	9	7
Ελεύθερος Τύπος	14	12	2	1	12
Απογευματινή	17	15	3	2	20
Ελευθεροτυπία	13	13	24	5	4
Τα Νέα	25	15	20	6	12
Ρίζοσπάστης	5	2	12	14	3
Σύνολο	83	67	72	37	58

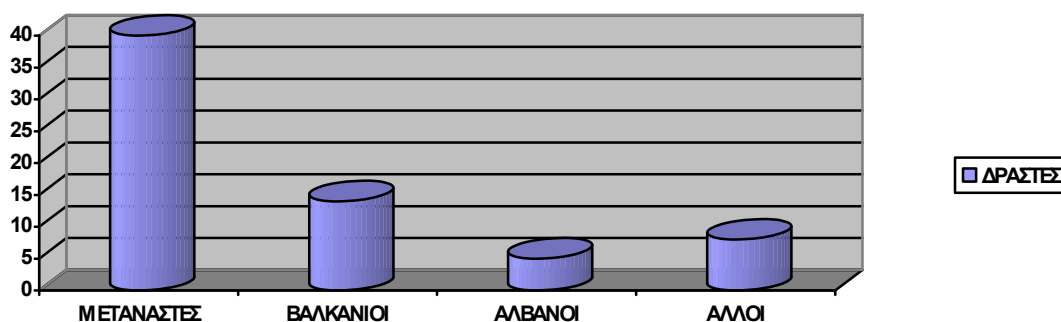
Σημείωση: Κάποια δημοσιεύματα εντάσσονται σε παραπάνω από μία κατηγορίες.

ΓΡΑΦΗΜΑ 1
Εθνικότητα μετανάστη
στα δημοσιεύματα της κατηγορίας:
λαθρομετανάστευση – εγκληματικότητα

Σημείωση: Η μεταβλητή «μετανάστης» αποτυπώνει την τάση κάποιων εφημερίδων να μην αναφέρονται στην εθνικότητα, αλλά να χρησιμοποιούν τον ευρύτερο όρο «μετανάστης» στα κείμενά τους.

ΓΡΑΦΗΜΑ 2
Αιτιολόγηση συμπεριφοράς δράστη

Σημείωση: Στα υπό εξέταση δημοσιεύματα της κατηγορίας λαθρομετανάστευση – εγκληματικότητα, παρατηρούμε την τάση των εφημερίδων να μην εστιάζουν στις αιτίες αυτής της παραβατικότητας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την στοχοποίηση του μετανάστη και την μεταφορά του κέντρου βάρους της είδησης στον «εγκληματία αλλοδαπό». Ο μετανάστης ταυτίζεται στη συνείδηση της κοινής γνώμης με την εγκληματικότητα. Συγκεκριμένα, τα δημοσιεύματα που αφορούν την παραβατική συμπεριφορά Αλβανών μεταναστών περιέχουν ελάχιστες αναφορές στους λόγους και τις αιτίες που οδήγησαν στην παραβατικότητα. Και σε αυτό το γράφημα η μεταβλητή «μετανάστης» αποτυπώνει την τάση κάποιων εφημερίδων να μην αναφέρονται στην εθνικότητα, αλλά να χρησιμοποιούν τον ευρύτερο όρο «μετανάστης».

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

2001-2011 Κατάταξη δημοσιευμάτων με βάση το περιεχόμενό τους ανά θεματική ενότητα

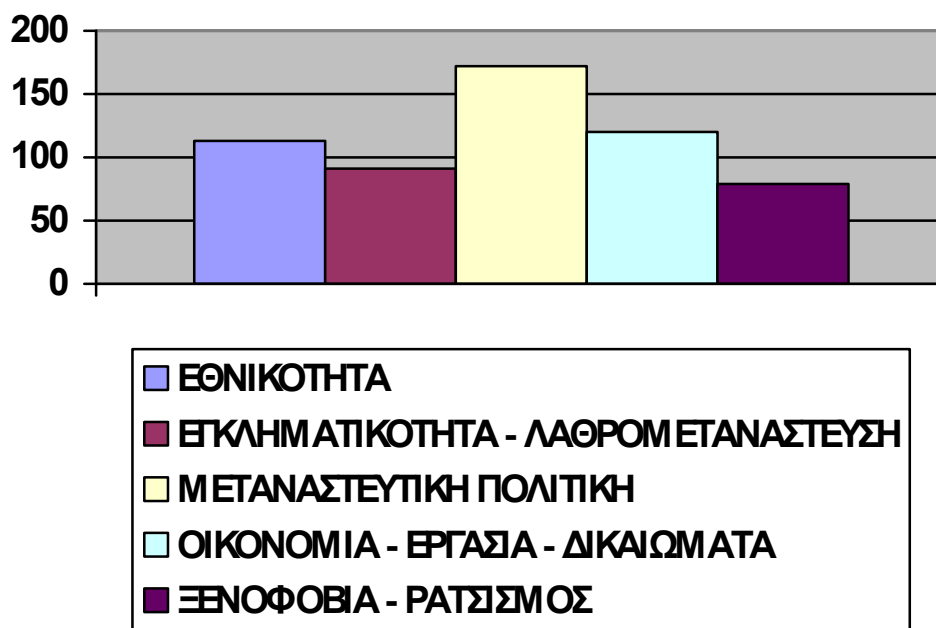
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	Εθνικότητα	Εγκληματικότητα - Λαθρομετανάστευση	Μεταναστευτική Πολιτική	Οικονομία - Εργασία – Δικαιώματα	Ξενοφοβία - Ρατσισμός
Καθημερινή	3	4	12	11	3
Ελεύθερος Τύπος	5	7	15	13	4
Απογευματινή	3	5	9	8	5
Ελευθεροτυπία	6	3	35	18	4
Τα Νέα	12	4	14	16	5
Ριζοσπάστης	1	1	15	17	0
Σύνολο	30	24	100	83	21

Σημείωση: Κάποια δημοσιεύματα εντάσσονται σε παραπάνω από μία κατηγορίες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Ποσοτική κατανομή των θεματικών κατηγοριών
της αλλοδαπής μετανάστευσης

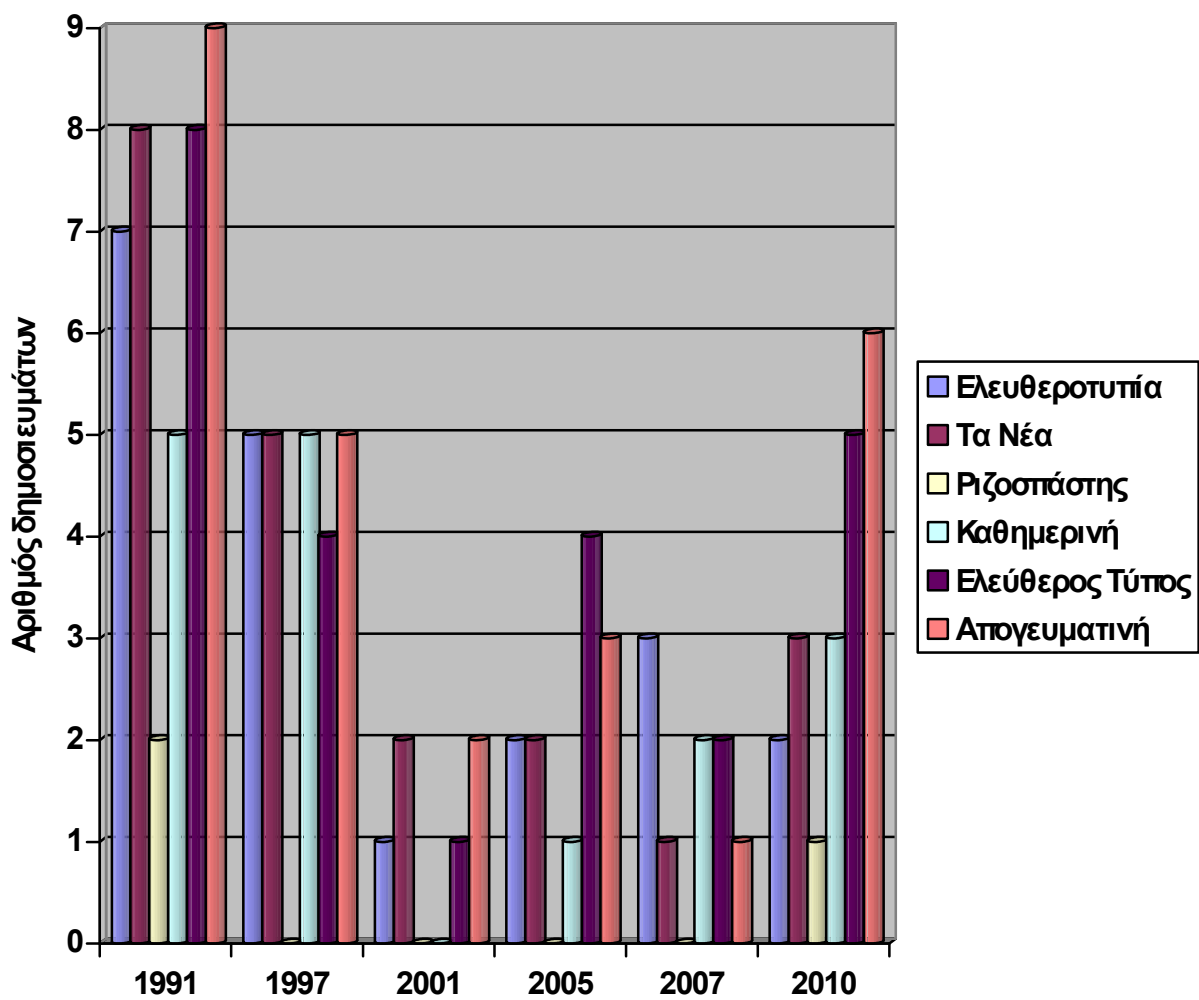
1991-2011

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

1991-2011
(δημοσιεύματα για εγκληματικότητα μεταναστών)

ΠΙΝΑΚΑΣ 14
Διαχρονική κάλυψη θεμάτων
σχετικά με τη μετανάστευση
ανά εφημερίδα

